

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége felhív mindenkit, hogy vegyen részt a 2009. június 7-én tartandó európai uniós parlamenti választáson.

Nemcsak állampolgári jogunk, hanem kötelességünk is, hogy részt vegyünk a választáson, mert ezen a napon dől el, hogy Magyarországot az Európai Parlamentben kik fogják képviselni.

Kérjük, menjenek el, és szavazatukat olyan képviselőkre adják, akik biztosítják Magyarország és Európa jövőjét, demokratikus fejlődését, és elkötelezettek az emberi jogok tiszteletben tartása, a rasszizmus, az antiszemitizmus elleni küzdelem mellett.

Mazsihisz-BZSH

„Nem elég neked, amit a Tóra tilt?!” (Nászó hetiszakas)

„Ha fogadalmat teszel Istennek, ne halogasd teljesítését, teljesítsd, amit megfogadtál. Jobb, ha nem teszel fogadalmat, mint ha fogadalmat teszel és nem teljesíted” (Prédikátor, 5,3-4).

SZAKASZUNK olvasása közben önkéntelenül ez a prédikatori vers jut eszünkbe. Nászó szakaszának egyik fejezete szabályozza a fogadalomtevő státusát, és azt nagyon szűk keretbe szorítja. A zsidó fogadalmár nem remete, ahogy egyes fordítások nevezik, nem is szerzetes, sőt, még csak nem is önmegtartóztató.

Hanem mi? Szakasunk előírja, hogy ha a názir fogadalmat tesz, tilos bort és szeszes italt innia és szőlőt ennie. Az egész fogadalom – ha nem kötötte ki másként – 30 napra van maximálva. Ezenkívül tilos a haját és a szakállát nyírnia, hagynia kell, hogy vadon nőjön, valamint halottat sem szabad érintenie.

Ennyi lenne az egész? Igen. A fogadalom letelte után a fogadalmárnak áldozatot kell hoznia, és utána lenyírhatja haját, szakállát.

A fogadalmár, vagyis a názir, egyfajta szentséget vállalt magára. Ahogy a kohánitáknak munka közben tilos volt bort inniuk és halottat érinteniük – ezt elvárja a Tóra a fogadalmat tevőtől is. Aki önkéntesen magára vállal bizonyos megszorításokat, amikre, Tóra nem kötelezi őt, az bizonyos fokú szentes életet él, és ennek a külsőségeiben is meg kell nyilvánulni. Részeg fogadalmár – akárcsak részeg kohanita – a zsidó felfogás szerint elképzelhetetlen.

BÁR A TÓRA itt egy egész fejezetet szentel a fogadalmárnak és előírja viselkedési normáit, és bár a Talmud egy teljes traktátust szentel a fogadalmárnak (Nedárim), ez nem jelenti azt, hogy a zsidó felfogás egyértelműen pozitív beállítottságú, ami a fogadalmakat illeti. A Talmudban van egy különvélemény, amely szerint a fogadalmárnak azért kell áldozatot hozni, miután letelt fogadalmá ideje, hogy vezekljen vétkéért. És mi a vétké? Az, hogy megvonta magától a bor örömeit! (Nedárim 6a)

A fogadalomból – ha nem kötötte ki, mennyi időre szól – 30 nap után „szabadul” a fogadalmár, miután meghozta a kötelező áldozatot. Napjainkban, amikor nincs Szentély és nem lehet áldozatot hozni, a fogadalom örökké tartana. Ezért vezették be, hogy az újév (ros hásaná) előtti napon a zsidó ember elmond a zsinagógában egy előírt szöveget (benne van az imakönyvekben), amelyben kéri társait – akik erre a célra egy ad hoc bíróságot alkotnak –, mentsek fel őt a tudatos vagy tudatalatti fogadalmaktól, amelyeket év közben magára vállalt. Azok is elmondanak egy szöveget, majd azt mondják háromszor: „fel vagy oldva”, és ezzel a fogadalom annullálódott.

MÁR UTALTUNK ARRÁ, hogy a zsidó fogadalmár nem volt remete, sem szerzetes, hanem valami egé-

szén más. Lássuk, mint mond erről rabbi Ovádjá Szfornó, a neves középkori exegeta:

„A zsidó fogadalmár nem sanyargatja magát fölösleges böjtökkel, amelyek Bölcséink szerint csökkentik az ember erejét, és ezáltal kevesebbet tanul és nincs ereje a micvákat teljesíteni (ld. Táánit 11,b), vagy olyan önkínzó cselekedetekkel, mint bizonyos álszent papok, hanem lemond a borról, és ezzel csökkenti az élvhajhászt és fékezi szőntönét...” A hosszú haj növesztésében is azt látták, hogy ezzel lemond a fogadalmár önmaga szépítgetéséről, és ezáltal sikerül neki szellemibb, fennköltebb életet élni.

Ez és egyéb hasonló vélemények (a továbbiakban Maimonides) azt sugallják, hogy a zsidóság nem nézi túl jó szemmel a sanyargató fogadalmakat, és a Tóra itt adott törvényei tulajdonképpen az arany középutat vannak hivatva bemutatni. Egyrészt a hedonista élvhajhászt, másrészt az önsanyargató, a világot feketében látó életszemléletet akarja a Tóra eliminálni, amikor azt mondja: nem elégszel meg azzal a szentségfokkal, amit a Tóra előír? Szentebb akarsz lenni?

EZÉRT PARANCOLTÁK meg Bölcséink, hogy ne tagadjon meg az ember magától semmit, csak azt, amit a Tóra megtiltott, és ne vegyen magára esküvel és fogadalommal olyasmit, amit a Tóra megengedett, ahogy azt a Jeruzsálemi Talmud bölcsői mondták (Jeruzsálemi, Nedárim, 9,1): „Nem elég neked, amit a Tóra megtiltott, hogy még további tilalmakat veszel magadra?” (Maimonides, Hilchot Déot 3,1)

A ZSIDÓ TÖRTÉNELEM ismer nem egy olyan helyzetet, amikor fogadalmárok megpróbálták magukat a fogadalom alól felmentetni. Ezt a halacha lehetővé teszi, mégpedig úgy, hogy egy bét din vagy egy szakavatott rabbi megismeri a fogadalomtevő személyes körülményeit, és arra a meggyőződésre jut, hogy a fogadalmat csak egy bizonyos adott esetben vagy hiszemben tette. Ha ez fennáll, a fogadalom érvénytelen.

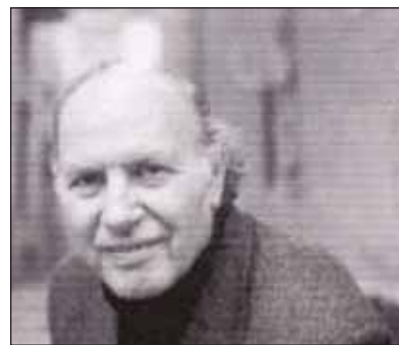
Naftali Kraus

„Mindent megtettél, hogy megtagadjalak, de nem teszem”

A Pilinszky János Irodalmi Kávéház adott illő helyszínt az Asztali Beszélgetések Kulturális Alapítvány évadzáró disputájának.

Ha valaki nem tudná, ez az alapítvány az egyházi és a világi gondolkodás párbeszédének elősegítését tűzte ki céljává.

Az Auschwitz utáni kor volt az indító téma, s a délutáni beszélgetés házigazdájaként a további körkérdéseket Galambos Ádám tette fel a három prominens vendégnek: Schweitzer József nyugalmazott or-

Kertész Imre

szágos főrabbinak, Kertész Imre Nobel-díjas írónak, valamint Jutta Hausmann-nak, az Evangélikus Hit-tudományi Egyetem (Oszövetség Tanszék) professzor asszonyának.

Kertész elmondta, véleménye szerint a zsidóságot ért trauma egyfajta kihívást is jelent, ugyanakkor egy fontos új erkölcsiség megeremtését. Az író javaslatot tett a Vatikánnak (vegye magára a „bárány” szerepét), amellyel egy súlyos tehermentesítő túljutás valósulhatna meg.

Schweitzer József szólt a vidék zsidóságának elpusztításáról, a rettenetes traumákról, arról, hogy a kis számú túlélőnek volt ereje újrakezdeni, s korosztálya feladata volt a romokból új zsidó közösségi és hitéletet létrehozni.

Jutta Hausmann egy németországi kisvárosban született másodgenerációs emberként beszélt arról, milyen későn tudta meg még azt is, hogy közvetlen lakókörnyezetében élnek zsidó hitélet folyt, s már teológiai tanulmányait folytatta, amikor szembeesett a zsidóságot ért iszonyattal. Közel került a múlthoz, a történelemhez, felelősséget érzett, felerősödött tudásvágya is, de németként meg kellett azt is tanulnia, hogy néha felmerül a kérdés: „Te mit gondolsz?”

Galambos Ádám következő kérdése: Hol volt Isten Auschwitz idején? Kertész Imre úgy gondolta, kocká-

zatos Istenről beszélni, hiszen mindenkinek van kialakult istenképe, majd ezt mondta: „Isten megteremtette az embert. Az ember létrehozta Auschwitzot.”

Schweitzer József egy börtön falára felkarolt üzenetet idézett: „Mindent megtettél, hogy megtagadjalak, de nem teszem”, majd történelmi és irodalmi példákkal élt az isteni igazságosság tematikájában. Elmondta, az üldözött, elhurcolt zsidók többsége ragaszkodott és ragaszkodik hitéhez, s ez erkölcsi tartásának alapja.

A nyugalmazott országos főrabbi Auschwitz történelmi vetületével kapcsolatosan egy német író gondolatát tolmácsolta: „Tetteink miatt rólunk a szegyet ezer emberöltő sem mossa le.” Szólt arról is, hogy társadalmi, politikai tekintetben melyik ország hogyan tudta a holokausztot feldolgozni, beszélt a társadalmi felelősségről, az egyetemes emberi felelősség kérdéséről, a törésről, a szégyenteljes tragédiáról, amire rámutatni kötelesség.

Jutta Hausmann elmondta: még Németországban sincsenek az emberek tisztában sok tekintetben a nemzeti felelősség tudatával, bár a 70-es évek után már ténylegesen elindult valami ennek érdekében. Épp a fiatalok azok sajnos – tette hozzá –, akik elégségesnek ítélik az iskolában elhangzottakat.

Schweitzer József

A válaszoló hozzátette: fontos, hogy ne a zsidók tartsák fenn az emlékeket, hanem a nem zsidók! Amennyiben nem így történik, ott nincs rendben valami.

Kertész Imre felhívta a figyelmet, hogy nézzünk szembe a történelemmel, tegyünk vallomást, hiszen Magyarországot olyan diktatórikus sérelmek érték, amelyekből nagyon nehéz kilábalni az érintetteknek.

Schweitzer József elmondta, a készség, képesség, igény nem mindenkiben van meg. Meg kell találni a stílust,

az arányokat, de igenis, erről beszélni kell, látva a mai társadalmi valóságot, Auschwitznak, az áldozatok számának tagadását. Elég baj, tette hozzá, ha nem a lelkiismeret a nemzet öröke, hanem törvényt kell hozni.

Jutta Hausmann

Jutta Hausmann keresztyén megközelítésben a vasárnaponként szokásos általános gyónásról (nemcsak egyéni, hanem társadalmi szinten is) szólva feltette a kérdést: vajon mennyire vehető az komolyan?

A professzor asszony fontosnak tartja a liturgiai önvizsgálatot is teológiai szempontból, a szószékeken, de az ifjúság nevelése szempontjából az oktatási intézményekben is.

A moderátor a „Mai világunk gólgójtája” gondolkört vetette fel.

Az országos főrabbi válaszában kifejtette: a gólgóta a szenvedés megjelenítése, ábrázolása kívánat lenni, meg kell találni a hívő emberek között a kölcsönös együttérzés, együttgondolkodás útját, s ebben az oktatásnak is jelentős szerepe van. Ezt követően hangsúlyozta, a zsidóság nemcsak a szenvedésre, hanem a jóra – mint például a zsidómentőkre – is emlékezik.

Jutta Hausmann egy Amerikában kiadott könyv kapcsán szólt hozzá a témához, melynek címe „Beszéljétek el az igazságot”. A professzor asszony elmondta: hazájában is számos pozitív nyilatkozat jelent meg a témában, ő maga pedig közös továbblépést tart fontosnak.

A moderátor ezután Kertész Imre Nobel-díjat kapott könyve magyarországi fogadtatásáról faggatta a három vendéget, majd a hallgatóság soraiból hangzottak el kérdések (mint például az iskolai oktatás, az irodalom szerepe, a múlttal-jelennel való szembenézés jelentősége), melyekre a vendégek érdemben válaszoltak.

GÁL

Neonácik „segítettek”, hogy ne felejtsük el Mauthausent

Sieg, Heil! köszöntéssel zavarták meg az egyik mauthauseni melléktáborban rendezett megemlékezést neonáci fiatalok. A központi ünnepségen részt vett Heinz Fischer köztársasági elnök, valamint a helyi egyházak vezetői. A mintegy tízezer kegyelettevő között ott volt Horváth István, Magyarország ausztriai nagykövete, aki koszorút helyezett el az emlékművek talapzatán.

A gunskircheni ünnepségen Lazarovits Ernő egykori fogoly mondott beszédet.

A Nemzetközi Mauthausen Bizottság 2009. évi tavaszi értekezletét a kultúrcentrumban tartották, amelyen Magyarország részéről Lazarovits Ernő, a bizottság főtitkárhelyettese vett részt, aki jelen volt a linzi egyetemen megtartott szimpóziumon is, ahol „Ellenállás a nemzetiszocializmus ellen vallási okokból” címen Szita Szabolcs, a Páva utcai Holokauszt Emlékközpont tudományos vezetője tartott előadást.

A magyarországi csoport tagjai részt vettek a guseni megemlékezésen is.

Amerikaiak koszorúznak

Körzeti kitekintő

Hegedűs

Mincha imával kezdődött látogatóprogram az esti program, amely után a félemeleti díszteremben szépen megterített asztalokkal várták a közösség tagjait és a vendégeket. *Zoltai Gusztáv* elnök megnyitóbeszéde után *Deutsch László* főrabbi mondott tanítást a Perekből és a hetiszakaszból. A helyben készített finom gulyásvacsora elfogyasztását követően ivrit dalok csendültek fel, amelyeket a közösség tagjai együtt énekeltek, *Klein Ervin* főkántor vezetésével. Az étkezés után imát *Streit Sándor*, a BZSH elnöke mondta el. Az ünnepi esemény a máárv imával zárult.

Pécs

Hagyomány Szociális Alapítványunk rendezésében, nagyszámú vendég jelenlétében emlékeztünk meg *Radnóti Miklós* születésének 100. évfordulójáról a hitközség Fürdő utcai székházának dísztermében. A költő életéről, munkásságáról szóló beszédekben *Tüskés Tibor* József Attila-díjas író. Verseket szavaltak a Radnóti Miklós Közgazdasági Szakközépiskola tanulói, hangszeres műsort adtak a Liszt Ferenc Zeneiskola növendékei. A költőről szóló verseit olvasta fel *Videcz Ferenc* Baranya megyei író, akit nemrégiben vettek fel a Magyar Írók Szövetségébe. *Csaba Tamás* kiállította „Tisztelet Radnóti Miklósnak” című, az évforduló tiszteletére készített grafikáit.

Megjelent a hitközség időszakos tájékoztató újságjának, a Gyertyalángnak ez évi második száma, mely többek között beszámol az éves közgyűlésről, a pürimi és a peszachi ünnepekről, a holokauszt áldozataira emlékező rendezvényről. Bemutatja a Szociális Bizottság munkáját.

Május elsejétől szombat kivételével minden nap látogatható a műemlék jellegű zsinagóga, melyet tavaly közel ezeröttszáz hazai és külföldi turista keresett fel. Az előtérben megvásárolható a sokak által keresett „A Pécsi Izraelita Hitközség története” című, archív és színes fotókkal, angol nyelvű ismertetővel kiegészített zsebkönyv.

Mitzki Ervin

Nagyfuvaros

A közelmúltban két emléktábla avatására került sor a Nagyfuvaros utcai templomban. Az egyik táblát *Vadász László* zsl. előljáró emlékére, a másikat a Fehér család holokausztban elhunyt tagjainak emlékére avatták. A táblákat *Becker Erzsike* készítette, felavatásukat *Darvas István* rabbi és *Zucker Immanuel* kántor végezték. Szombaton tartottuk az egy éve eltávozott *Vadász László* Jahzeitjét. Közösségünk emlékműcseszt állított az eltávozott emlékére. Imádkozás után különleges kidus volt, süteményekkel és halkocsonyával. A vendéglátó *Erzsike* meghatódva köszönte meg közösségünknek a sok szeretetet, amit *Vadász László* ka-

Ortodoxia: a hitközség udvarán (Villányi felv.)

pott kilénn valamennyi tagjától. *Streit Sándor* elnök emlékezett vissza a mindenki által tisztelt és szeretett Laci bácsira, és megköszönte a bőséges kidust. (fivarpress)

Ortodoxia

Az omerszámlálás 32. napján került sor a Csörsz utcai temető hagyományos meglátogatására. A közösség tagjai szép számban vettek részt a szertartáson, miközben *Zév Paskesz* tanult elő misnájest. Ezután a hívek a Kazinczy utcai kistemplomban gyűltek össze micve szüdere, amelyen *Grósz Andor* méltatta a nap jelentőségét.

Lág bajmer napján a hitközség szervezésében vendégül látták a Wesselényi utcai iskola tanárait és diákjait. A program *Herczog László* elnök köszöntőjével kezdődött. Az eseményen megjelentek a Trenderli óvoda gyerekei is. A vendéglátás a finom falatok mellett kiegészült azokkal, hogy az iskola tanárai vetélkedőt rendeztek a tanulók részére. A gyerekek, túlmenően a napi szokásos programon, különböző játékokban vehettek részt.

Szeged

Izrael Dél-magyarországi Konzuli Képviselete, a Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság, a Szegedi Zsidó Hitközség és alapítványai Izrael állam kikiáltásának 61. évfordulója, a magyar–izraeli kapcsolatok újrafelvétele 20. évfordulója alkalmából Izraeli Kulturális Napot rendezett. A program keretében *Farkas András*, az SZMIBT titkára izraeli hologramkiállítás nyitott meg, majd „Jiddis álom” címmel ünnepi hangversenyre került sor az Új Zsinagógában. Megemlékezést *Dorit Nachum* konzul és *Lednitzky András* hitközségi elnök, tiszteletbeli konzul tartott. A *Klein Judit* énekművész, *Gerendás Péter* ének- és gitárművész, *Neumark Zoltán* zongoraművész által adott koncertválogatás a több száz éves jiddis és ladino daloktól kiindulva napjainkig az izraeli dalokat is tartalmazta. A konzul asszony megtekintette a Szegeden lebonyolított Forma-1 autóversenyt és látogatást tett az SZTE Általános Orvostudományi Kar Dékáni Hivatalában, ahol a dékánnal az itt tanuló közel 120 izraeli hallgatóval kapcsolatos problémákról beszélgetett. A rendezvényen *Dorit Nachum*nak lehetősége nyílt találkozni a közelmúltban Szegedről szervezett győzelem napi izraeli út résztvevőivel, a záradokúton Erecben járt *Gyulay Endre* ny. megyés püspökkel, valamint önkormányzati képviselőkkel is. A koncert támogatója az önkormányzat és a C & T Hungary Kongresszus-szervező és Utazási Iroda volt.

Erősödő együttműködés vette kezdetét a hitközség és a Katolikus Egyház Szegedi Hittudományi Főiskolája között. *Markovics Zsolt* főrabbit a tudományegyetem vallástudományi szakán végzett oktatói tevékenységét követően felkérték a Hittudományi Főiskola óraadó tanárának, amelynek keretében a több mint 70 fő hallgató látogatást tett az Új Zsinagógában. Bemutatásra került a több mint 106 éves műemlék s egy zsidó közösség munkája, amelyről számos kérdést

vetettek fel a diákok. A kötetlen beszélgetés terített asztalok mellett folytatódott a székház dísztermében a kölcsönös megértés és a vallásközi párbeszéd jegyében.

Látogatást tett a hitközségben *Steven Andrew Geiger* (Mensch Foundation International). Ismertette munkáját, az alapítvány céljait,

bemutatta az általuk kiadott köteteket. Megállapodásra került sor a hitközség és az alapítvány jövőbeni kapcsolatait, együttműködését illetően. Szintén Szegeden tartottak tájékoztatást a Szochnut munkatársai diákok részére az Erecben való tanulási, munka- és alijalehetőségekről.

Érdeklődés elsősorban egyetemközi gyakorlatok folytatása iránt nyilvánult meg.

L. A.

A Mazsihisz közgyűlése

Feldmájér Péter elnök nyitotta meg a közgyűlést, és egyúttal megállapította, hogy az határozatképtelen. Innentől a szokottnál jóval gyorsabban zajlottak az események, mivel szavazni nem lehetett. A küldöttek így is meghallgathatták *Zoltai Gusztáv* üv. igazgató beszámolóját a 2008. évi zárszámadásról, amely időszakban 1,9 milliárd forintból gazdálkodhattak, valamint arról az örvendetes tényről, hogy egyelőre nincs szükség pótköltségvetésre.

Ugyancsak az üv. igazgató terjesztette elő a 2009. évi költségvetést (a negyedévet), melynek egyik pontja szerint a kamatok mintegy 5 millióval emelték a bevételt. Bízunk a feladatok végrehajtásának sikerében – zárta beszámolóját *Zoltai Gusztáv*.

Sessler György, a Számvizsgáló Bizottság elnöke az esetleges ingatlanadóval kapcsolatban megjegyezte: teljes leltárunk van, és elmondhatom, hogy ha bevezetik ezt az adót, az sem fogja jelentősen befolyásolni a költségvetést.

Feldmájér Péter ezután megköszönte *Paszternák Tamásnak* a pályázatokhoz nyújtott segítséget, a további napirendi pontok tárgyalása azonban a határozatképtelenség miatt elmaradt.

Markovics Zsolt főrabbi és *Róna Tamás* rabbi mondták el a nyitó- és záróimát.

A Budapesti Zsidó Hitközség közgyűlése

A szokásos forraságokat követően a 2008. évi zárszámadás korábban kiküldött adatait *Zoltai Gusztáv* üv. igazgató egészítette ki. Ebből kiderült, hogy a mérleg 72,5 millió forint nyereséggel zárult, amit a tartalék-alapba helyeztek el. A pályázati lehetőségek jobb kihasználása segít-

het a gazdasági válság túlélésében – vonta le a tanulságot az üv. igazgató. A közgyűlés megszavazta a zárszámadást.

A 2009. évi költségvetésről *Zoltai* elmondta: a válságot egyelőre csak az energiaszámlákon érezzük, mivel korábban szigorú takarékosági intézkedéseket vezettünk be. Hitelre 469 milliót terveznek, az első negyedév nullszaldós. Szólt a külföldi célirányos támogatások felhasználásáról is.

Ezután néhány templomkörzet a status quo ante kategóriába került, miután eleget tettek a feltételeknek (reggel-este minjén, középen a bima, nők függönnyel elválasztva, nincs orgona, vegyes kórus stb.). Az *Egri Oszkár* jogi osztályvezető által előterjesztett javaslatot némi vita után a közgyűlés elfogadta.

Mivel időközben a létszám „leapadt”, így több javaslat nem került szavazásra. Helyette a képviselők nagy érdeklődéssel hallgathatták *Schweitzer József* nyug. országos főrabbi ismertetőjét a status quo ante hazai hagyományairól.

Mivel az imákra kijelölt rabbik (nem először) távol maradtak, a liturgiai részeket „beugró” kollégáik mondták el...

A Kalocsai Emléknepok programja

A kalocsai zsidóság elhurcolásának 65. évfordulójára kétnapos programmal készül a város.

Június 17., szerda

10.00: Polgármesteri fogadás a Városházán. Köszöntőt mond: Török Gusztáv Andor polgármester.

11.00: Zsidó élet, zsidó vallás című kiállítás megnyitása a Művelődési Központban.

16.00: Emlékműsor a Városi Színházban. Rendező: Magóné Tóth Gyöngyi.

17.00: Magóné Tóth Gyöngyi Zsidók Kalocsán és környékén című könyvét bemutatja a szerkesztő, Romsics Imre a Városi Színházban.

18.00: Kötetlen beszélgetés régi kalocsai ismerősökkel és a fiatalokkal.

Június 18., csütörtök

10.00: A hitükért mártírhalált haltak 1941–1945 emlékművének avatása a zsinagóga melletti téren. Történelmi bevezetőt mond: Török Gusztáv Andor polgármester és Suchman Tamás. Emlékeznek: prof. Josef Shinar és Esthi Cohen túlélők.

11.00: Kalocsai zsidó emlékek. Kiállítás a Viski Károly Múzeumban.

11.30: Egyszer volt... Részletek Kálmán Gábor dokumentumfilmjéből a Városi Színházban.

16.00: Mártír-istentisztelet a felújított zsidótemetőben. Közreműködik: Schweitzer József ny. orsz. főrabbi, Tóth Emil főkántor és Babel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek.

Mártír-istentiszteletek 2009

Június 7.		
Balassagyarmat	11.00	temető
Devecser	11.00	temető
Kispest	11.00	temető
Esztergom	11.00	temető
Szécsény	11.00	temető
Pásztó	10.00	koszorúzás a zsinagógánál
	10.30	koszorúzás az emlékműnél
	11.00	temető
Kecskemét	14.00	temető
Révkomárom	10.30	temető
Kiskőrös, Kecel, Soltvadkert	15.00	Frankel L. út
Kisvárd	14.00	Vasvári templom
Cegléd	10.30	Imaház
Június 14.		
Eger	14.00	temető
Kiskunhalas	11.00	zsinagóga
Kápolnásnyék	15.00	temető
Székesfehérvár	11.00	temető
Salgótarján	11.00	temető
Miskolc	11.00	temető
Tata	10.00	temető
Tatabánya	11.00	szobor a zsinagóga udvarán
Nyíregyháza	13.00	temető, emlékpark
	10.00	emlékmű
Zalaegerszeg	11.00	temető
	10.30	zsinagóga
	12.00	temető
Nagygyeny	17.00	emléktábla
Hatvan	11.00	temető
Június 21.		
Győr	11.00	Győr-szigeti temető, Temető u. 33.
	12.30	zsinagóga, Kossuth u. 5.
Nagykát	10.30	temető
Tótkomlós	11.00	emlékmű
Szentos	12.00	temető
Dombóvár	13.30	temető
Gyöngyös	11.00	temető
Június 28.		
Nagykőrös	11.00	zsinagóga
Szolnok	14.00	zsinagóga
Jánoshalma	11.00	zsinagóga
Mohács	14.00	emlékmű
Szeged	10.00	koszorúzás
	11.00	zsinagóga
Kaposvár	10.00	templom
	11.15	temető
Vác	10.00	zsinagóga, Eötvös u. 3.
Veszprém	10.00	temető
Hódmezővásárhely	15.00	temető
	16.00	zsinagóga
Gyula	12.00	temető
Július 5.		
Tapolca	13.30	koszorúzás az emléktáblánál
	14.00	temető
Szombathely	11.00	temető
Pécs	10.30	zsinagóga
Keszthely	11.00	zsinagóga
Jászberény	11.00	temető
Debrecen	10.00	temető
Július 12.		
Békéscsaba	15.00	temető
Karcag	11.00	templom, temető
Sopron	11.00	temető
Soroksár	9.00	temető
Pesterzsébet	10.00	temető
Csepel	11.30	temető
Újpest, Rákospalota	18.00	zsinagóga

Felhívjuk az érdekeltek figyelmét, hogy az időpontok, helyszínek esetleges változása miatt minden számunkat kísérjék figyelemmel!

Ha kérni szeretne vagy adni tud: www.magymarcie.hu

ZSIDÓSÁG RÉGI TOLLAL

Lapozgatás egykori zsidó újságokban

Legutóbb a Hagymány 1920. február 4-i számában való tallózásunkat éppen dr. Friedmann József aszódi megválasztott főrabbi „installálása” közben szakítottuk meg. Mint az „Evangelikus lelkész beszéde a zsidó rabbi installációján” című aláíratlan cikk írója megjegyzi, az ifjú rabbi „mesterien felépített, gyönyörű beszédében”, mely nem szűkölködött vallási és világi műveltségét tükröző idézetekben és utalásokban, „kiemelte különösen az ifjúság nevelésének és vezetésének szükségességét. A főként éneke után a megjelentek sorából előlépett Chugyik Pál evangélikus lelkész, és a következő magas szárnyalású és meghatározó beszédet tartotta.”

És itt állunk meg egy pillanatra. Ne feledjük, 1920 januárját írjuk, az 1919-es Tanácsköztársaság okozta félelmek és indulatok, valamint az annak leverését követő kegyetlen terrorhullám gerjesztette antiszemizmusa a magyar zsidóság fejére hullt, még akkor is, ha a kommunizmus alatt ugyanúgy rettegetek a zsidók, mint a keresztények a megbélyegzéstől, vagyonekborzástól, elhurcolástól. Ebben a gyűlöletből megmérgezett, ma használatos kifejezéssel úgy is mondhatnánk, hogy „rasszista” légkörben egy vidéki zsidó hitközség által megtartott ünnepségen, melyen „megjelent a város és a környék felekezeti különbség nélkül”, és mint a cikkből kiderül, nemcsak a politikai, vallási és kulturális élet előkelőségei, hanem az egyszerű nép is, feláll egy keresztény pap, egy tekintélytől és tisztelettől övezett evangélikus lelkész, Aszód város szülőte, és már az első mondatával megcáfolja ellenségeink nemtelen és érdemtelen vádakódásait.

„A kereszténység és Izrael vallása között – hangoztatta a lelkész – egyéni látásom szerint nem áll fenn az a merev antagonizmus, mely aprori már elvben is kizárja a kiegyenlítő két, egymással szemben merőben ellentétesnek, idegennek látszó vallási felfogás között. Az őstamentum, a Törvény és a Próféták nekünk is Szentírásunk, hitünknek és életünknek zsinórmértéke éppen úgy, mint Izraelnek, s Jézus, a keresztények abszolút eszménye az Istenember, akire az életével megerősített ezen kijelentése alapján: »nem jöttem a Törvényt és a Prófétákat eltörölni, hanem betölteni« (Máté ev. 5. fej. 17. vers) – úgy tekint a keresztény világ, mint az élő őstamentumra, akiben testé vált az ige (János ev. 1. fej. 14. vers) –; ez a Jézus, aki jött nemcsak az Izrael elveszett juhához, de jött hozzánk, jött az egész emberiséghez is (János ev. 10. fej. 16. vers), hogy azt megtartsa, megváltsa és üdvözítse –; ez a Krisztus test az Izrael testéből, megváltó vér az önköz vérből...” – mondotta az evangélikus lelkész a zsinagógában és az utcán összegyűlt tömeg előtt. Soha még akkora, pizzenestelen csend nem volt Aszodon, mint akkor. Ember ennél nagyobb elismerést nem kaphatott egy keresztény paptól...

„De nincs okom elhallgatni – folytatta Chugyik Pál –, sőt ünnepélyesen kinyilatkoztatom, hogy amikor hivatásom területén személynem ismert kártársaim között kerestem – a szó relatív értelmében – példaképeket, aki nem e világ szerinti erényekben tündökölt, ezt a többi kevés között a hitközség Istenben beldogult rabbijában, testében porrá válható, de erényekben örökéletű Schreiber Józsefben találtam meg, és találok meg ma is.” Kitér a tapsvihar. Együtt ujjongtak szegények és gazdagok, keresztények és zsidók, imádságokat mormoltak és könnyeztek, mert megéreztek a pillanat örökérvényességét. Eggyé forrtak az Él

Sáddáj, az Üdvözítő végtelen szeretetében.

„Nagytisztelendő Rabbi Úr! – folytatta a pap. – Ha Önnek ambíciója, hogy a Schreiber József halála folytán megüresedett állást nemcsak személynem, de tartalmilag is betöltse, akkor – ide számítva az Izrael népének jelen súlyos megpróbáltatásait – igen nehéz feladatra vállalkozott.

Bizonyosan hallotta másoktól, de hallja meg tőlem is: Schreiber József amíg e világon élt, nem e világból való volt. Emberi, világi hiúságot nem ismert. Amióta ismertem – aszódi születésű vagyok, s így már gyermekéveimben is ismertem –, amint jobban és jobban megismertem, mindig többre és többre becsültem, minden fellépéséből azt a benyomást nyertem, hogy nem az embereknek, nem e világnak: Istennek kívánt tetszeni.”

A tömegben egyesek héber szavakat mormoltak, mások meg keresztet vetettek, tekintetüket az acélkéz menyboltra szegezték és sírtak.

„Ha megszólalt, sohasem a kifejezés módjára, de a kifejezésre, a gondolatokra fektette a fősúlyt. S ebben mindig bibliai, egyszerűségében is választékos volt a szónak legszigorúbb és legkényesebb értelmében. Igehirdetése és élete – nemcsak egyéni, de családi értelemben is – harmonikus volt.

Megélni törekedett az írást, élete ezért olyan volt, mint maga az igehirdetés!”

Már sokszor leírtam: mi, a holokauszt után születettek, mi, akik távlatokból nézzük a történelmet, messzebb látunk koroknál, eszméknél, izmusoknál, akik egy kicsit neurotikusak vagyunk és „oberhochemek”, nekünk mindenről ugyanaz jut az eszünkbe: a sóá. A kis falusi hitközségek rabbijai és szent életű öregjei, akikben megvalósult a parancs: Legyetek papok népe és szent emberek! Akiket hitvány, emberi értékeket és Isten szentségét hírből sem ismerő lények aláztak meg és pusztítottak el.

„Mint ember, personifikációja volt a szerény és alázatos, az anyagiakat nem hajszoló, a nélkülözésben nem panaszkodó, megelégedett puritán férfinak. Röviden: megtestesülése, prototípusa annak a zsidónak, aki kedves lehet Isten előtt, kedves lehet a zsidó emberek előtt, de kedves lehet a keresztény emberek előtt is!

Legyen emléke áldott!

Nagytisztelendő Rabbi Úr! Úgy ragyogjon az Ön neve és annak fénye hívei és nem hívei, zsidók és keresztények előtt, hogy – amint azt beköszöntő szent beszédében oly

gyönyörűen megfogalmazta – egész élete, egész működése valóban egyetlen, szakadatlan istentisztelet legyen!

Mint pásztor, legyen hű őre a reá bízott nyájnak, de különösen az ifjúságnak. A megingókat és megszárdultakat, a földi istenekhez elpártoltakat pedig terelje vissza az Örökkévalóhoz!

Az Úr áldja meg bejövételét, és az Úr áldja meg egykor majd távozását is!” – fejezte be beszédét Chugyik Pál evangélikus pap dr. Friedmann József megválasztott főrabbi avatásán Aszodon, 1920. január 14-én. Emléke legyen áldott. Nem tudjuk, megérte-e a vészkorszakot, nincsenek ismereteink arról, mit érezhetett, amikor látta, hogy zsidó barátait miként fonja körül és roppantja össze a fasizmus, a gyűlölet pítónja, nem tudjuk, menthetett-e üldözötteket, életben volt-e még akkor, de azt biztosan tudjuk, beszédével, bátor kiállásával megtisztította a lelkeket a mocsktól, fényt gyűjtött, ellentmondott az uszítóknak, a lélekmérgezőknek, és ez felér egy életmentéssel. Megérdemelné, hogy a világ jámborainak kertjében fát ültessenek emlékére.

És emléke legyen áldott annak az öreg rabbinusnak is, akinek szent élete példázat volt zsidónak és kereszténynek, és akiben Isten bizonyosan gyönyörködött, mert arcát mindig felé fordította, és bizonyosan tudta, hogy tisztasága és becsülete egész népének, hittestvéreinek, polgártársainak, zsidóknak és keresztényeknek tisztasága és becsülete. És aki egyszerűségében és névtelenségében egy volt az igazak közül, akik nem csak harminchatan voltak már, de hamarosan hatmillióan lettek, mert életük az Ő szent nevéért megszenteltetett.

És megszenteltetett a neve annak a református lelkésznek is, aki továbbvitte a lángot és továbbadta zsidóknak és keresztényeknek, és aki alázatosságában nem szégyellte zsidó rabbit választani példaképének.

Talán élnek még leszármazottai, olyanok, akik többet tudnak róla, sorsáról, környékbeliek, akik szülei, nagyszülei, dédszülei legendává kerekedett történeteiből hallottak arról a nyolcvankilenc évvel ezelőtti hideg januári napról, amikor a szívek, a lelkek felforrósodtak, amikor egyetlen, felejtethetetlen pillanatban az orozslán és a gazella, a farkas és a bárány együtt játszadoztak a Magyar Alföld lágy homokjában.

Magén István

Van fogalmad?

BÁÁL KORE – (héber) tóraolvasó, aki a heti tóraszakaszt a hagyományos dallammal és a tóra hangjegyei (Táámim, l. o.) alapján olvassa fel a zsinagógában, egyes imák keretében.

BÁÁL TOKÉÁ – (héber) a sófárfúvás művésze. Ez Bölcsseink szerint szakértelmet igényel, és nem egyszerűen munka („Chochmá vóná móláchá” – Sábbát, 117b). Lásd: Sófár(fúvás).

BÁÁL TOSUVÁ – (héber) a megtérő. Egy zsidó, aki magába száll és megtér, vagyis szánja-bánja az eddigi viselkedését, és vállalja, hogy mostantól betartja a parancsokat, bármilyen nehezére esik is. A Talmud szerint a megtérők, akik igazából, tiszta szívből térnek meg, magasabb piederstálon állnak, mint a cádikok (Bráhot 34,2). A tösuvá – megtérés – technikája: megbánni a múltat és fogadalmat tenni a jövőre nézve. Aki megtér ros hásaná (l. o.) előtt, annak megbocsátanak, és tiszta lappal indul az elkövetkező évben. A megtérés csak az Örökkévaló ellen elkövetett vétkeknek vonatkozik; ember-társunk ellen elkövetett vétkeket őt magát kell megkövetni és a bocsánatát kérni. A mechanikus vagy látszatmegtérést a Talmud ellenzi és elutasítja: „Ha valaki azt mondja: vétkezek és megtérek, vétkezek és megtérek – nem lesz módja megtérni. Ha valaki azt mondja: vétkezek és jom kippur (l. o.) engesztelést hoz – jom kippur nem hoz engesztelést neki” (Jóma 85,2). Lásd: Tösuvá.

ZSOLTÁROK KÖNYVE

A 80. zsoltár

Költőnk a bajba jutott zsidó nép érdekében fohászkodik Istenhez, hogy álljon mellé, mint hajdan, a régi időkben, s hogy örökké tartsa meg védelme alatt. A szerző szőlőtőhöz hasonlítja Izraelt, Isten hozta el ezt a szőlőtőkét Egyiptomból, elültette és gondozta, most azonban elhagyta, ezért letaposhatták, megégethették, kivághatták. Érdekes arra is felfigyelni, hogy a szőlő egyébként is Izrael országának egyik jelképe, továbbá a versben emlegetett József törzsi szimbóluma is (erre még a magyarzati részben visszatérünk). A zsoltárban némi változtatásokkal háromszor is visszatérő, refrénszerű sort fedezhetünk fel, amely (címét leszámítva) a költeményt három szakaszra bontja:

1. Bevezető sorok: 2–4. vers.

2. A tragikus helyzet ábrázolása: 5–8. vers.

3. Kérés Istenhez, térjen vissza, és gondolzza szeretettel Izrael népét: 9–20. vers.

S most következik zsoltárunk új fordítása:

A karmesternek a liliumokhoz (dallamára), tanúságtétel, Aszf zsoltára. Izrael pástora, hallgass meg, ki nyájként vezeted Józsefet, kerubok közt lakozva, tűnj el! Efrájim, Benjámín és Menáse előtt éleszd hatalmadat, jöjj és segíts nekünk! Isten, téríts meg minket, sugározd felénk arcod, hogy segítségre leljünk. Örökkévaló, seregek Istene, meddig füstöl még haragod néped imáitól? Bizony, könnyel etettél kenyér helyett, könnyhullatással itattál vödör-szám. Vizálynak vetettél szomszédjaink közé, ellenségeink gyaláznak bennünket. Seregek Istene, téríts meg minket, sugározd felénk arcod, hogy segítségre leljünk. Szőlőtőkét hoztál Egyiptomból, népeket ültetél el, hogy elültesd őt. Helyet készítettél számára, meggyökeresedett, majd betöltötte az országot. Hegyeket borít árnyéka, ágai Isten cédrusai. Vesszei a tengerig nyúlnak, hajtásai a folyamig. Miért törted szét kertéseit, hogy minden jöttment megszaggassa? Az erdei vadkan lerágja, a mezei rovar lelegetti. Seregek Istene, térj vissza hozzánk, tekints le ránk az égből, lásd meg és gondozd ezt a szőlőtőkét! Az oltványt, amelyet jobbold ültetett, a sarjat, melyet magadnak neveltél, tűz emésztette és levagdosták: arcod szidalmától pusztuljanak! Legyen kezed jobbold emberén, az ember fia felett, akit magadnak neveltél. Nem hagyunk el Téged, éltes minket, hogy neveden szólithassunk. Örökkévaló, seregek Istene, téríts meg minket, sugározd felénk arcod, hogy segítségre leljünk.

A zsoltár címében szereplő „a liliumokhoz” feltehetőleg egy abban a korban közismert dallam, míg a héber édot (= tanúságtétel) esetleg egy korabeli héber versforma lehetett. E kifejezések némi eltéréssel már előfordultak a 60. zsoltár címében. Ott azonban, sokan úgy vélik, a két kifejezés összefügg, s az a költemény „a tanúságtétel liliumának” dallamára szüle-

tett. Ezt a feltételezést persze itt sem lehet kizárni.

Zsoltárunk elején a költő Istent Izrael pástoraaként szólítja meg, aki „kerubok közt lakozik”, mivel a jeruzsálemi Szentélyben a kerubok között jelent meg az isteni dicsfény, a sechina (ennek keresztény elnevezése a glória). József alatt a szerző feltehetőleg, mint korábban is, egész Izraelt érti. Mivel azonban a zsoltár folytatásában Efrájim és Menáse (a bibliai József két fiától származó törzs) név szerint is említve van, egyesek úgy vélik, a költő valójában az északi szágrész, Izrael tragédiáját éneklő, ami időszámításunk előtt 721-ben következett be. Más vélemény szerint viszont a zsoltár az ezt megelőző korban született, és a két törzs az északi, míg Benjámín a déli ország szimbóluma, s noha a déli állam zömét Júda törzse alkotta, a főváros, Jeruzsálem Benjámín törzsének területére esett.

A 4. versben jelenik meg először a refrén, majd ismétlődik a 8. versben, illetve a zsoltár végén. Ám minden alkalommal más istennév található szövegünkben, mintha az elnevezés folyamatosan bővülne, egyfajta fokozásként, nyilván a nagyobb hatás kedvéért. Először Istent, majd a seregek Istent, végül pedig Örökkévaló, a seregek Istent szólítja meg dalában a Mindenható.

A szerző azért panaszkodik, hogy Isten nem hallgatja meg hívei imáit, mintha éppen azok bosszantának Őt: „meddig füstöl még haragod néped imáitól?” Ezért kenyér helyett csak fájdalom jut számukra osztályrészüll, „könnyel itattál vödör-szám”. Itt egy ókori zsidó mértékegységet találunk, amelyet egyesek kupicának fordítanak. Csakhogy a *salis* éppenséggel igen nagy mennyiségű úrmérték, pontosan 13 liter volt, ami körülbelül egy vödörnyinek felel meg, így jogosan ültettük át a fent idézett módon, hiszen a költő éppen a könnyhullatás nagyságát akarja ezzel kifejezni. (Ugyanez a mértékegység megtalálható még Jesájá könyvében is: 40. fejezet 12. vers.) A legtöbb fordító persze jól érti szövegünket, ezért Károli Gáspár „könnyhullatások árjával”, Singer Leó pedig „bőségek mértékben” ülteti át.

A 9. versről kezdődik a metafora, amely Izrael népét az Egyiptomból hozott szőlőtökhöz hasonlítja. Isten mindenről gondoskodott számára, s a nép szépen fejlődve betöltötte az országot. „Hegyeket borít árnyéka, ágai Isten cédrusai”, mert sok izraeli lakott Libanon területén is, amely hegyeiről és cédrusairól volt híres. „Vesszei a tengerig nyúlnak, hajtásai a folyamig”, vagyis a Földközi-tenger partján, a korábban filiszteusok és föníciaiak által lakott vidéken, sőt, egyes csoportjai a „folyam”, tehát az Eufrátesz irányában is letelepedtek. Ám Isten mégis magára hagyta Izraelt, letörte védő „kerítéseit, hogy minden jöttment megszaggassa”. Költőnk a pusztító ellenséget a kártevő vadkanhoz és rovarhoz hasonlítja. A klasszikus irodalomban a kecskét említik a szőlő legnagyobb kártevőjeként, mert az ókori Görögországban és Rómában a szilfára futtatták a szőlőt, Izraelben azonban a kevés eső miatt a földön terítették szét, így olykor az erdőből előtörő vaddisznó tette azt tönkre.

A zsoltár 17. versének második felét általában kétféleképp értelmezik a bibliai magyarázók. Sokan úgy vélik, szerzőnk itt a metaforából a konkrét tárgyra, a zsidó nép szenvedésére tér át: „arcod szidalmától elpusztulnak”. Mások szerint azonban váratlanul kifakadva, a kártevőkkel, a támadó ellenséggel fordul szembe: „arcod szidalmától pusztuljanak”. Mi ez utóbbi értelmezést fogadtuk el. A következő mondatban („legyen kezed jobbold emberén, az ember fia felett, akit magadnak neveltél”) a költő feltehetőleg az izraeli királyra vagy a nép vezérére kéri a Mindenható segítségét, hogy helyt tudjon állni és megvédehesse az országot. Ám végül a refrén előtt a költő azal zárja versét, hogy Izrael népe semmiképp sem hagyja el az Örökkévalót, hanem mindig hűséges marad Hozzá: „Nem hagyunk el Téged, éltes minket, hogy neveden szólithassunk.”

Raj Tamás

(folyt. köv.)

N. K.

A szerkesztőség bizonyos kommentárokkal nem mindenben ért egyet.

Díszünnepség a Vígszínházban kettős évforduló alkalmából

A Vígszínház pótszékeit is igénybe vevő eseményre került sor Izrael állam függetlenségének 61., valamint a két ország közötti diplomáciai kapcsolat újrafelvételének 20. évfordulója alkalmából.

Megjelentek a diplomáciai testületek prominensei, politikusok, polgármesterek, a művészvilág elitje, a BZSH-Mazsihisz vezető tisztségviselői, rabbik, kántorok, számos zsidó szervezet, intézmény, alapítvány első embere.

A műsorközlő *Alföldi Zoltán* üdvözölte a vendégeket, majd felkérte *Aliza Bin-Nouni*, Izrael állam magyarországi nagykövétét ünnepi beszédének megtartására.

Az excellenciás asszony szólt a kettős évfordulóról, kiemelve hazánk szerepét, amely a régióban elsőként vette ismét fel Izraellel a diplomáciai kapcsolatot. Szólt arról, mennyire hasznos és gyümölcsöző azóta is a két ország kapcsolata.

Beszélt az Izrael állam alapítása óta eltelt évtizedekben végbent nagyarányú fejlődéséről, világméretű sikerekről. A nagykövet asszony em-

lékeztetett a hazánkban fellelhető agaszto antiszemita, rasszista, xenofób jelenségekre is.

A kétrészes műsor első felében a Győri Balett, a Budapest Klezmer Band és a Liszt Ferenc Kamarazenekar közös produkciójára (Részletek a Klezmer táncszvitből, zeneszerző Jávorai „Fegyva”) került sor. A szvit önálló színpadi táncképek sorozata, amely a zsidó élet hétköznapjait és ünnepeit, azok megélését volt hivatott bemutatni a mozgás, a zene kifejezőeszközzel. Vidáman vagy keserűen, nagy felkészültséggel, profi táncudással, a klasszikus balett elemeit ötvözve modern lépés- és ugáráskombinációkkal.

A szünet után lépett színpadra a hazánkban már több alkalommal is vendégszerepelt izraeli Sheketak táncsoport. A formáció látványra és hangzásra építve zenélt, táncolt, énekelt. Hangszerre, ritmuscsalogatóvá vált minden, ami csak alkalmas volt rá. Gegek, pantomim, brék, sztepp, tehetség, kreativitás, rendkívül pörgősen, épp csak annyi időt hagyva önmaguknak, hogy egyik-másik

táncos a színpad előterébe jusson vagy helyzetet váltson.

Mindkét produkció hosszú, szűnni alig akaró vastapostot kapott, ami – figyelembe véve a mintegy ezerháromszáz nézőt – igazán jól hangzott.

Az esemény utolsó szónoka *Balázs Péter* külügyminiszter volt, aki beszélt a két évezreden át diaszpórában élő zsidóság és *Herzl Tivadar* álmának megvalósulásáról, Izrael állam 1948-as megalapításáról, a demokratikus értékrendről és nemzetközi elismertségéről. A külügyminiszter reményét fejezte ki az izraeli-palesztin kapcsolatok rendezése, a béke tekintetében, valamint főhajtásra intett a holokauszt áldozatainak emléke előtt. Kijelentette, az emberi jogokat, a demokráciát az utóbbi időben veszély fenyegeti, de soha nem kaphat hazánkban teret az antiszemitizmus, a rasszizmus. Nincs menlevél a marginális kisebbségnek. Végül sok sikert, békét kívánt Izraelnek.

A vígszínházi esemény záróakordja egy nagyszabású állófogadás volt.

Gál

Külföldi kitekintő

• Az izraeli statisztikai hivatalnak a függetlenség napja előestéjén tett közlése szerint az országnak 7 411 000 lakosa van, ami egy év alatt 129 000 fős növekedést jelent. Az állam alapításakor, 1948-ban csak 806 000-en éltek Izraelben. A jelenlegi népesség 75,5 százaléka zsidó, 20,2 pedig arab származású. A külföldiek aránya 4,3 százalék. Az elmúlt évben 154 000 gyerek született, és az új bevándorlók száma 12 000 volt. A zsidó lakosság 70 százaléka Izraelben született, míg 1948-ban a szabrák aránya csak 35 százalék volt.

• Izrael és a Belarusz Köztársaság között folyamatosan bővülnek a kapcsolatok. A tervek szerint a közeljövőben ingyenesé válik a vízumkiadás, és 2010-ben várhatóan megszűnik a vízumkényszer is. A múlt évben mintegy 18 000-en látogattak a kelet-európai országból Izraelbe, ami 70 százalékkal meghaladja az előző évi utazók számát. Belarusz adatok szerint 2008-ban a kölcsönös kereskedelmi forgalom 65 millió dollár értékű volt. *Edward Shapiro* izraeli nagykövet kijelentette, hogy a gazdasági együttműködés elsősorban a high-tech, a mezőgazdaság és az idegenforgalom terén jelentős. Izraeli vállalkozók egy high-tech parkot kívánnak létesíteni Fehéroroszországban, ami 550 millió euró értékű beruházást jelent.

• Az El-AI izraeli légitársaság a közelmúltban indította el első braziliai járatát, ami Tel-Avivot a húszmillió lakosú São Paulóval köti össze. Az egyelőre hetenként kétszer közlekedő nonstop járaton Boeing 777 gépek közlekednek, amelyek az utat 15 óra alatt teszik meg. Az El-AI új célállomása hozzájárul a turistaforgalom bővüléséhez és gyors összeköttetést jelent más dél-amerikai államok felé is. Az országban mintegy 120 000 zsidó él, akik számára kedvező utazási lehetőséget biztosít a közvetlen járat. 2008-ban 31 000 személy látogatott Braziliából Izraelbe.

• *Bernd Neumann* német kulturális miniszter bejelentette, hogy kibővíti a 2001-ben létesített berlini zsidó múzeumot, amelynek során könyvtárral, archívummal és oktatási kabinetekkel egészül ki az intézmény. A mintegy tízmillió eurós építkezés 2010-ben kezdődik meg. A költségek 60 százalékát a német kormány és a berlini önkormányzat viseli, 40 százalékot viszont hazai és külföldi szponzorok fedeznek. A múzeumot évente mintegy 750 000 személy látogatja.

kovács

Interjú Fodor Gáborral, az SZDSZ elnökével

A Jobbik valós fenyegetést jelent a demokráciára – jelentette ki az Új Életnek *Fodor Gábor*. Az SZDSZ elnöke szerint van olyan jogi megoldás, ami mellett a liberális párt támogatni tudja a holokauszt-tagadás büntethetőségét.

– Az MSZP alkotmánymódosítást javasol a holokauszt-tagadás büntethetősége érdekében. Az SZDSZ eddig elzárkózott az ilyen javaslatok elől, most azonban mintha változott

volna a véleményük. Támogatnák-e most a holokauszt-tagadás büntethetőségét?

– Egy alkotmánymódosításhoz kétharmados többségre van szükség, tehát a parlamenti pártoknak konszenzusra kell jutniuk egymással. Ha valaki komolyan gondol egy ilyen javaslatot, akkor annak kidolgozását négypartú egyeztetéssel kell kezdeni. Mi előzetesen erre kértük az MSZP-t. A szocialisták azonban önállóan nyújtották be a javaslatukat, így kevés esélyt látok arra, hogy a jobboldali pártok elfogadják.

A Fidesz már közölte is, hogy ők csak egy mondatot tartanak elfogadhatónak a javaslatból, azt, amelyik minden népirást elítél, a holokauszt tagadásának említése nélkül. Tudjuk azonban, hogy ezzel a jobboldal célja valójában a holokauszt kivételességének megkérdőjelezése.

Bár a mostani szocialista javaslatot szerintünk is módosítani kell, de a holokauszt-tagadás büntethetőségét az egyre erősebb és agresszívabb szélsőjobboldali gyűlöletkeltés miatt elfogadhatónak tartjuk. Van olyan jogi megoldás, amit mi, liberálisok is el tudunk fogadni.

– Önök komoly veszélynek tartják a Jobbikot? Politikai ellenfeleik azal vádolják önöket, hogy csak feljűj-

ják a szélsőjobboldali veszélyt. Az MDF például kijelentette, hogy az SZDSZ és a Jobbik program híján egymásnak kampányol.

– A Jobbik valós fenyegetés a demokráciára. Egy olyan pártról beszélünk, amely nem egyszerűen útszéli módon uszít, fenyegetőzik, hanem párhadsereget hozott létre. A Magyar Gárda egyelőre kis falvakba jár masírozni, hogy félelemben tartsa a roma lakosságot, de ne feledjük, hogy a fővárosban legutóbb a rendőrséggel is összecsapott. A gyakorlatilag hivatalos orgánumnak számító kuruc.info internetes újság nem egyszerűen Adolf Hitler-vel szembe fordított, hanem már önmagában is példátlan, hanem emberek megverését, zaklatását szervezi teljesen nyíltan.

A helyzet rosszabb, mint a rendszerváltás óta bármikor, és most nem a gazdasági helyzetre gondolok. 2009-ben Magyarországon bíróságnak kell gyilkolnia meg ártatlan embereket. A szélsőjobboldali uszításnak már 5 halálos áldozata van, köztük egy ötéves kislány. Egy ilyen helyzetben azt állítani, hogy az SZDSZ-nek direkt jól jön a Jobbik működése, több mint cinizmus.

– Ön szerint mi a tétje az európai parlamenti választásnak, miért fontos, hogy ne maradjunk otthon június 7-én?

– Az európai parlamenti választás természetesen önmagában is nagyon fontos dolog. Ez az egyetlen alkalom, amikor a választóknak módjuk van közvetlenül befolyásolni az Európai Unió működését, hiszen az Európai Parlament az unió egyetlen közvetlenül választott döntéshozó fóruma. De sajnos június 7-nek most önmagán messze túlmutató jelentősége is van.

A választás tétje, hogy Magyarország milyen választ ad az egyre súlyosbodó társadalmi válságra. A kirekesztés, a gyűlölet, az erőszak mellett tesszük-e a voksunkat, vagy a toleranciát, a szolidaritást, a józan politikai megoldásokat választjuk. Mi, szabad demokraták, a szabadság és a szolidaritás eszméire építő szabadelvűséget képviseljük. Meggyőződésem, hogy jóval többen vagyunk, akik ezeket az értékeket osztjuk, mint a gyűlölködők, de ezt meg is kell mutatnunk. El kell mennünk szavazni június 7-én, és egyértelmű üzenetet kell küldenünk a Jobbiknak: eddig és ne tovább!

D. F.

Százéves lenne Sztehlo Gábor

Egyike volt azoknak, akik átmentették lelkiismeretüket az új évezredbe. Emlékezzünk tehát a rendelkezésre álló dokumentumok felhasználásával, „Isten kezében” címet viselő naplója alapján, nagy tisztelettel s az utókor hálaírával.

Ki is volt ő?

1932-ben szentelték fel lelkésznek, káplánként funkcionált a budavári gyülekezetben, állomáshelye volt még Hatvan, majd Nagytarcsa, egészen 1942-ig. A következő két évben egyházkerületi missziós lelkésznek szolgált. Templomot épített, gyülekezeteket szervezett.

1944 márciusában Raffay Sándor evangélikus püspök megbízásából a református Jó Pásztor Egyesülettel közösen elkezdte a zsidó gyermekek szervezett mentését.

Természetesen tenni a jót, evidensen segíteni – ez volt a sztehloi titok.

Így ír erről naplójában:

„1944. március 19-én megláttam a német járőröket Budapest forgalmas főútvonalain. Addig nem is nagyon olvastam a napi sajtót, nem érdekelt. (...) Velem egykorú fiatal lelkészársaim éppen úgy fogadták Budapest megszállásának hírért, mint én, azzal az egyetlen kérdéssel, vajon tudjuk-e munkánkat folytatni. Szüklátókörién mindent ebből az egyetlen szempontból bíráltunk el. Néhány nappal később ébredező lelkiismerettel kezdtem figyelni és látni. Látni a sok, sorban álló, sárga csillagot viselő embert. (...) Mások ínsége cselekvésre buzdított. A szenvedés, a szorongatottság olykor éppen a jót hozza ki az emberekből. A veszély, a nyomorúság, a gyötörődés hányszor hozott egymás közelébe embereket, kovácsolt össze, alakított ki felelősségérzetet, türelmet, áldozatkészséget.”

Látta őket és megértette, mindenekelőtt a legkiszolgáltatottabbakon, a gyermekeken kell segítenie. A Nemzetközi Vöröskereszt B Szekciójának támogatásával gyermekmenhelyek létrehozásába kezdett.

Az első helyszín egy Bérc utcai villa volt (a nevelői gárda és a felszerelés jelentős része itt és a későbbi menedékhelyeken is a Jó Pásztoról származott), majd néhány hét után felajánlott lakásokban, kisebb nagyobb csehádi házakban, egybeütt a Nemzetközi és a Svájci Vöröskereszt anyagi támogatásával és védnöksége alatt) további, több mint harminc gyermekotthont hozott létre. Ezekben a Sztehlo által működtetett intézetekben 1944 tavasztól 1945 márciusáig mintegy 1600 gyermek és az őket ellátó mintegy 400 felnőtt lelt menedéket. Annak ellenére, hogy a front közeledtével, illetve az ostrom alatt a helyzet egyre tarthatatlanabbá vált, ezt fokozta a nyilasterror esztelen rombolása, mégis: akikről ő gondoskodott, valamennyien életben maradtak!

Mivel sok gyerekért nem volt, aki érte jöjjön a háború

után, 1945 tavaszán egy Weiss Manfréd által felajánlott területen megszervezte a PAX gyermekotthont, ahol továbbra is szinte a lehetetlennel kísérletezve, a szülői otthon melegét próbálta biztosítani a gyerekeknek, pótolva a pótolhatatlant, és csodával határos volt az is, ahogyan egészen az államosításig, 1950-ig sikerült életben tartani az intézményt. Ebben az otthonban a közel nyolcszáz menekült gyerek megalapította a „Gyermekköztársaságot”: ünnepeket szerveztek, könyvtárt, énekkart hoztak létre, szakmát tanulhattak, s bár a munka nem volt kötelező, a közösségek szívesen tevékenykedtek. A kis „államnak” alkotmánya is volt, sőt, fizetőeszköze is, az úgynevezett Gamo-dollár. Támogatást kizárólag a Nemzetközi Vöröskeresztől kaptak!

1956-ban Sztehlo családja Svájcba költözött, ő maradt. Itthon folytatta munkáját, és szeretetotthonokat szervezett. 1961-ben, egy svájci látogatása során kapott infarktust kapcsán, orvosi javaslatra nem utazhatott vissza.

1972-ben adományozták neki a Világ Igaza kitüntetést, fát ültethetett Jeruzsálemben az Igazak Ligetében.

1984 májusa óta bel- és külföldről érkezve – Koren Emilné kutatómunkájának köszönhetően – évente találkozunk és emlékeznek „Gábor bácsira” az egykori Sztehlo-gyerekek.

1974. május 28-án, lelkésszé szentelésének 42. évfordulóján hunyt el. Sem ő, sem kortársai nem értékelték munkáját hősiességgént: ő „csak” azt tette, amit kellett, és akkor, amikor arra a legnagyobb szükség volt.

Sztehlo Gábor megelégedett, boldog emberként fejezte be életét.

Naplójából idézve: „Álmaim megvalósultak. Talán a sors kegyeltje lettem volna? Vagy szerényen álmódó, aki kevéssel beéri? Korántsem voltam szerény, de Isten kegyelme valóban megajándékozott. Sok mindent megtanultam magam is. Hiszem és remélem. Elsősorban azt, hogy a kereszténység nem a dogmák, hanem a szeretet világa. Az élő, eleven, cselekvő szeretet. Legalábbis annak kell lennie. (...) Álmaim megvalósultak és életem tartalmat nyert. Ha pedig az ember életének van tartalma, ha tudja, miért él, akkor biztonságot és nyugalmat érez, ez pedig a legtöbb, amit e nyugtalan és pillanatnyi élvezetekben eléggé világunkban kívánhatunk.”

Köszönjük, Sztehlo Gábor. Nem felejtünk el emlékezni és hálnak maradni.

2009. szeptember 30-áig tekinthető meg emlékkiállítás az Evangélikus Országos Múzeumban, a Deák tér 4. szám alatt.

(gáljuli)

Megállapodás az ORZSE és a Wesley között

A közelmúltban ünnepélyes ke-
retek között kölcsönös tanulmányi
és kutatási megállapodást kötött
egymással a Magyarországi Evan-
géliumi Testvérközösség (MET)
fenntartásában működő Wesley Já-
nos lelkészképző Főiskola és az
Országos Rabbiképző – Zsidó
Egyetem.

A sok egyéb mellett (mint például
diák- és oktatócserék, pályázatok kö-
zös beadása, szociális és pedagógiai
munka) üzenetértékűnek is számító,
a következő akadémiai évben meg-
valósuló megállapodás részleteiről

kérdeztem *Iványi Gábort*, a WJLF
rektorát.

Iványi megerősítette azt a három
példát, amit az aláírásakor is hangsú-
lyozott. A hálát, amit a Szentírásért
és a zsidó nép példájáért érezhetnek,
a bánatot, bocsánatkérést amiatt,
hogy a kereszténység az elmúlt húsz
évszázad alatt elszakadt gyökereitől,
történelme negatív indulatokkal és
tevékenységekkel terhelt – annak el-
lenére, hogy az Újszövetség nem áll
meg a Tanach nélkül. „Bűnbánatunkat
és bocsánatkérésünket minden
lehetséges alkalommal, így most is

kifejezésre juttatjuk.” A rektor hang-
súlyozta, hogy a holokauszt 60. év-
fordulóján a fenntartó egyház és a
WJLF emléktáblákat helyeztet el,
bűnbánati istentiszteleteket tartott
minden olyan helyszínen, ahonnan
szereplőket indítottak a koncent-
rációs táborokba.

Végül beszélt a zsidó kultúra hatá-
sáról, arról, hogy a mai Magyaror-
szágon élőknek együtt kell szembe-
nézniük a sötét indulatokkal, feldol-
gozni a múltat – ami eddig nem va-
lósult meg.

A két intézmény közötti deklaráci-
óval kapcsolatosan a WJLF rektora
elmondta, hogy az elmúlt időszakban
is volt már közös tevékenységük, töb-
bek között diplomavételek, wesleys
diákok ORZSE-n történő továbbtanu-
lása stb., és mindez a következő tan-
évben kibővíti az áthallgatás és a dok-
tori képzés lehetőségével is.

Iványi Gábor hangsúlyozta, hogy a
kereszténység a legautentikusabb
bibliaértelmezést, magyarázatokat a
zsidóságtól kapta, majd történelmi
visszatekintést adott az időszámítá-
sunk előtti első század 50-es éveiről:
miért és minek hatására változott
meg az ősi tanítás értelmezése.

Beszélgetőpartnerem rendkívül el-
foglalt ember, főiskolai, egyházi és
közéleti tevékenysége szűkre szabja
idejét. Így természetesen az interjú
során nem kerülhetett sor arra, hogy
beszéljek vele arról például, hogy
Naftali Kraus legfrissebb kötetének
megjelenését (is) elősegítették és az
író sikeres előadásokat tart főisko-
lájukon, arról sem szólhatott, hogy
minden egyes antiszemitizmus és
rasszizmus elleni demonstráción
rész vesz, távollétében pedig írás-
ban fejezi ki szolidaritását. Mindig
vállalva állásfoglalását, nézetét, ér-
zéseit. Legutóbb a Szent István parki
antirasszista tüntetés egyik fő-
szervezőjeként hallhatta hangját.

Nos, örömmel üdvözljük a meg-
állapodást, biztosak vagyunk annak
számos vonatkozású pedagógiai, te-
ológiai, oktatói sikerében.

gáljuli

Tel-Aviv Bécsben

Megnyitotta kapuit a Tel-Aviv alapításának 100. évfordulója alkalmából a bécsi Donaukanal partján kialakított Tel-Aviv Beach, amely szeptember végéig kínálja az izraeli főváros hangulatát.

A plázs az Izraeli Nagykövetség kezdeményezésére valósult meg, az évforduló alkalmából ugyanis arra szeretnék felhívni a figyelmet, hogy Izrael nemcsak a konfliktusról szól, hanem ott is élnek fiatalok, akik szórakozni szeretnének és normális életet élni. Hasonló kampány zajlik egyébként New Yorkban, Párizsban és Koppenhágában is.

A bécsi fiatalok egyik kedvelt helyén, a Donaukanal mentén kialakított plázson egyszerre százhatvanan élvezhetik a homokos tengerpart és az izraeli város hangulatát. Az 1600 köbméternyi homokhoz Tel-Aviv sziluettje adja a háttérrel, a nagyvárosi romantikáról strandszékek és hangulatos megvilágítás gondoskodik.

A látogatókat a kulináris élvezetek mellett strandlabda, izraeli beach tennis és DJ-k várják. Egy kis színpadon mini-dívatbemutatókat is tartanak majd.

A Tel-Aviv Beach megnyitójával egy időben tartotta a „Gázának élnie kell” nevű kezdeményezés első tiltakozó akcióját. A Donaukanal túlsó partján rövid időre Gáza Beach-et állítanak fel szögesdróttal, rajtaütésekkel, valamint élelmiszer- és energiahányallal. A szabadtéri börtön hangulatát idéző plázs mellett rendszeresen tiltakozó akciókat tartanak a Tel-Aviv Beach ellen.

(Compress)

Havdala (Leopold Pilichowski festménye)

KISS ERIKA:

Kereszt és kőtáblák

Az ORZSE rektori tanácsa *Schöner Alfréd* főrabbi, rektor vezetésével a közelmúltban látogatást tett a Wesley János Lelkészképző Főiskolán. Az illusztris vendégek érkezésének kettős oka volt: egyrészt a főiskola ünnepi nyílt napot rendezett jom háácmaút, Izrael állam függetlenségi napja alkalmából, másrészt a két felsőfokú oktatási intézmény együttműködési megállapodását kívánták legfelső szinten aláírni.

A zsidó egyetem és a keresztény főiskola eddigi gyümölcsöző együttműködésének jó példája a most ismertető mű is.

Babits Antal, az ORZSE filozófiatörténet-tanára és a Logos Kiadó igazgatója, szerkesztője, lektora ismét nagyon jó könyvvel lepett meg bennünket, olvasókat, a jó könyvek szerelmeseit. *Kiss Erika*, amikor Babits Antalnak, illetve a Logos Kiadónak átadta kéziratát, jól cselekedett, mert a szöveget értő emberre (aki egyben tanára is volt) és megfelelő kiadóra bízta, tehát minden biztosítva volt a sikerhez. Szép könyvről beszélünk, ha csak azt nézzük, hogy sok jól kiválasztott kép és fotó van benne, az elrendezés pedig esztétikus. Jó könyvről beszélünk, mert amellett, hogy érdekes olvasmány, tartalma folytán hasznos tudnivalókat talál benne a teológus, a művelődéstörténész, az ismeretszerzést kereső olvasó, tehát mindenki.

A viszonylag vasos könyv címéből az is kiderül, hogy a szerző elkötelezett keresztényként iratkozott be a Wesley János Lelkészképző Főiskolára és ezzel egy időben lett az ORZSE hallgatója.

Lássuk, hogy miről is van szó a kötetben. Az Édenkert sok tudásról árulkodó, az olvasó számára fontos ismereteket nyújtó írás. A tragikus sorsú Jefe, mint Isten választottja című tanulmányban építő jellegű gondolatot lehetünk az Ószövetségből. A megtalált Törvénykönyv bemutatja a Királyok könyve és főleg a Krónikák könyve tartalmát, és sokat megtudunk belőle Izrael ókori történetéből. A Lót leányainak bűne című dolgozatról megismerhetjük magát a történetet és különféle vonatkozásait, köztük a művészettörténeti tudnivalókat is. Több hivatkozásra történik mindannyiunk tanítómesterére, *Scheiber Sándor* professzorra, ilyen tárgyú tanulmánya kapcsán. Aki nem ismerhette őt személyesen, az az írásából tanul sokat.

Most pedig következzenek egy Babits Antaltól származó idézet a fül-szövegéből: „Amikor közel tíz éve először találkoztam Kiss Erikával, szembe-tűnt, hogy a többi tanítványommal ellentétben számára nincs érdeklődés a téma vagy feleslegesnek tartott tantárgy. Sőt, mindenben olyan őszinte érdeklődéssel közelít, amilyenre csak az ártatlan gyermekek képesek. Nála ez a legtermészetesebb hozzáállás, amely az embertársai felé áradó állandó segítőkészséggel párosul. Harmadik diplomáját is megszerezvén, most épp judaisztikai ismereteit gyarapítja doktoranduszként, miközben osztályvezető főorvosként hivatását gyakorolva fáradhatatlanul gyógyít.

Nem tartom véletlennek e gyűjteményes kötet témaválasztásait sem, bár eredetileg »házi« dolgozatoknak szánta őket tanulmányai során. Ezekben az írásokban az európai kultúrát meghatározó két monoteista vallást tekintni annak a két sarokpontnak, amelyek között megpróbálja megérteni/megértetni a zsidó-keresztény Szentírás igazságait. Számára természetes a két szövetség közötti »átjárhatóság«, visszatekintés és előretekintés dinamizmusában kívánja feloldani a feloldhatatlant. Mindezt világos és egyszerű megfogalmazásban, szinte esszészerűen közérthetően.

Kiss Erika módszere és életszemlélete azokat a szorgalmas középkori szerzeteseket és zsidó polihisztor orvos-tudósokat idézi, akik számára a test ismerete és gyógyítása egyet jelentett a lélek és a szellem átfogó ismeretével és teljes körű ápolásával. Napjaink »specialistáival« szemben az ő számára belső igény az egyetemes igazságok állandó keresése, a részletkérdésektől tekintve a kozmikus rend és Rendező felé.”

A gazdag tartalomról nyújtott példák, a tömör ízelítő alapján meggyőződhetünk arról, hogy ezt a könyvet be kell szereznünk, nekünk írták. (Kiss Erika: *Kereszt és kőtáblák*. Budapest, 2009, Logos Kiadó, 359 l.)

Borsányi Schmidt Ferenc

Naftali Kraus – 27.

Mint minden évben – és e helyütt is kívánom, kívánjuk, ne szakadjon meg a folyamat –, idén is újabb hiánypótló könyvvel rukkolt elő *Naftali Kraus*, az Izraelben élő író, újságíró.

Ahogy megszokhattuk, a kötet bemutatójának színhelye az Andrásy úti patinás Írók Könyvesboltja volt, ahol az esemény előtt már egy órával igekeztek ülőhelyhez jutni az érdeklődők.

Naftali is korán érkezett, s személyesen üdvözölte a vendégeket, legtöbbször sok éve jó ismerősként, barátként.

Benedek István Gábor író felvezetőként elmondta, ezek a találkozások szinte klubhangulatúak, egyre nagyobb az igény a bibliai tárgyú vagy ahhoz kapcsolódó kötetekre. Szellemi értékű apostrofálta az Ősi Forrás sorozat most napvilágra került darabját, a Wesley János Kiadónál megjelent Zsidó fogalomtár. (Ez a szerző 27. könyve.)

A BZSH-Mazsihisz ügyvezető igazgatója, *Zoltai Gusztáv* régi barátsággal üdvözölte az író és élete párját, az íráshoz szükséges nyugodt háttér megteremtőjét, *Bátját*. Köszönetet mondott a könyv kiadójának, a jó ügyek támogatójának, *Iványi Gábornak* és *Iványi Miklósnak*.

Schöner Alfréd, az ORZSE rektora egybeként mellét szölte a szerzővel való negyedszázaddal ezelőtti megismerkedésének körülményeiről, az író gazdag pályafutásáról, arról, mit

ír le, mit üzen, és mit képviselve szól a diaszpóra zsidóságához.

Könyvtáryi értékes kötetének (a könyvek hídja összekötő kapocs) új darabja – mondta *Schöner* – ismeretár, a szavak etimológiájában segít eligazodni. Speciális szótár, amely legyen kéznél, ha a zsidósággal kapcsolatos művet olvasunk.

Iványi Gábor, a Wesley János főiskola rektora, akit számos zsidó vonatkozású közéleti eseményen láthattunk már korábban is, örömeit fejezte ki, hogy ismét megvalósult egy álom, és ebben kiadóként részt vehetett. A rektor elmondta, mennyire fontos a jó értelmezés, ebben pedig ez a könyv nagy segítséget nyújt.

Haraszi György történész hangsúlyozta, hogy minden kultúrát csak saját nyelvén és közegében lehet igazán megismerni. A még élő kifejezésekre is érvényes ez. Hasznosnak tartaná, tette hozzá, ha a kutatók, történészek, érdeklődők az interneten is hozzáférhetnének majd a műhöz.

Végül az író emelkedett szólásra. Elsőként mindenkinek köszönetet mondott, aki megtisztelte jelenlétével az eseményt, majd a Tórából idézett s adott tanítást, szölte az Örökkévaló és népe közti „szerződésről”, a benne foglaltak betartásáról, a félelemtől, amely az ember szívében él. Végül kijelentette: a zsidóság létét leginkább az asszimiláció veszélyezteti.

A délután dedikálással zárult.

GÁL

A holokauszt 65. évfordulójára

Fasiszta lelkek

Neve után már le sem kell írni az ellene emelt vádat. A baloldaliak és zsidók százezreinek deportálójára. Gondoskodott arról, hogy a deportálás minél kegyetlenebb kénakat okozzon a gázkamrákba és haláltáborokba hajszoltaknak. A fehérterror idején kezdte közigazgatási pályáját. A gödöllői járás főszolgabírája volt. Később Pest megye alispáni székébe került. A Sztójay-kormányban a belügyi államtitkárságot kapta. Szálasi országmozgósítási kormánybiztossá nevezte ki. A Népbíróság kötéltáltali halálra ítélte; az ítélet még nem jogerős.

Endre László

A fogházörmester szobájának ágyán ül Endre László. Szörnyű bűnök terhelik. A vádak ellene oly súlyosak, hogy alig lehet megérteni: mi tartja látszólag egyensúlyban a testét. A zsidókat minden vallású politikai ellenfeleit hajszolta, üldözte évtizedeken át; mindig a legszélsőségesebb hecc-eszmék megszállottja volt; de amit 1944-ben tett, azt csak az apokalipszis lovasának művével lehet mérni. A szocialisták, a kommunisták és főként a zsidók százezreit gyömöszöltette csendőreivel vagonokba s szállíttatta nyersanyagokba a német pokol számára. Az embertelenség ámkofutója volt. Hangos, erőszakos, kegyetlen, dúvad. Most itt ül az ágyon, prémgalléros télikabátban, nyitott ingben; a szava halk, meghunyászkodó, engedelmes, szinte bűg. Homlokán az aggodalmak mély ráncokat szántottak. Arcán is ráncok, a kiálló csontok között a hús sűppedései sötételemek. Széles orra enyhén rózsaszínű. Keskeny szeme inkább pislog, mint néz. Néha mosolyog, de e mosolyban inkább bocsánatkérés van, mint derű. Apró gesztusainak rebbeneiseiben is, váratlan szemhunyorintásaiban is, szavának alig hallhatóvá fojtott elcsendesüléseiben is szinte kézzel tapintható a rettegés. Ez az ember retteg. Egész testében, egész idegrendszerében retteg. Retteg attól, ami történt és retteg a saját hazugságaitól. Érti, hogy hazugságaiban nincs semmi meggyőző erő, senki sem hiszi el. Szinte hallani lelkének vinnyogását, szűkölést. Oly szelíd, szelídebb már nem is lehet ember. Két keze néha a magasba emelkedik, karja szétártul.

A papiros fölé hajló fejünk olykor árnyékot vet rá, ilyenkor tágra nyitja szemét. De ha fejünk arrébb vetődik és a kis szobában egy szál dróton függő villanylámpa tompa fénye arcába hull, szemét gyorsan lehunyja. Valami elől menekül. Van mi elől menekülnie...

– „1895 január elsején, újév napján születtem. Apám gazdálkodó volt, később főszolgabíró. Hatan voltunk gyermekek. Én voltam a legidősebb. Anyám most is él. Apám szíven lőtte magát.

– Mi volt az öngyilkosság oka?
– Amikor a rádió bejelentette, hogy a szentkúti gazdaságtól meg kell válnunk, nyolcvanéves apám a rádió előtt szíven lőtte magát.

– Történt-e más öngyilkosság is a családjában? Vagy volt-e idegbajos? Alkoholista?

– Édesapámék 13-an voltak testvérek. Az egyik, Sándor nevű nagybátyám megőrült, kórházi elmeosztályon halt meg. Egy másik nagybátyám, Iván, nem ismert meg, amikor egyszer meglátogattam. Másról nem tudok.

– Ön milyen betegségeken szenvedett?

– Vesekövem volt, vakbél-operáción mentem át. Tizenhét éves voltam, amikor egy fiú átszúrta a szívburkolatomat. Mentem a falu utcáján, velem szemben jött egy ismeretlen fiú. Meglökött, én visszalöktem, egyszerre csak előrántotta a kését és szíven szúrt.

– Alkoholot ivott?
– (Szemrebbenés nélkül.) Sohasem voltam alkoholist. Egy-egy pohár sört, spriccert ittam, mást soha, többet soha. Ha ittam, még deprimáltabb lettem. Ezért nem is ittam. Életemben háromszor voltam spicces. Csak egyszer voltam berúgva. Semmiféle mérgező szert nem szedtem. Nem is dohányoztam. (Mindenes adat azt bizonyítja, hogy súlyos alkoholist volt.)

– Milyen volt vallási élete?
– Mélyen vallásos ember voltam. Hittem az alapvető tanok igazságában. Legfeljebb a túlvilági lét körül voltak kételyeim... De nem mélyedtem bele a hitelvekbe. Hajszolt életem volt... Túl sokat vállaltam magamra, mindig nagyon sok emberen segítettem... Állandóan túl voltam halmozva munkával. De az embereknek azért volt bizalmuk hozzám, mert foglalkoztam az ügyeikkel. A bizalom pedig kötelez.

– Volt olyan érzése, hogy azért jó a hatalom, mert akkor teljesítheti az emberek kéréseit?

– Igen. Ilyenkor kielégültek hatalmi vágyaim.

– Mint legidősebb, érezte hatalmát testvéreire?

– Igen. Uralkodtam az öt húgomon.

– Milyen pályára készült gyermekkorában?

– Őszintén szólva, nem nagyon lelkesedtem az értelmiségi pályáért. Gazdász szerettem volna lenni, de még inkább erdész. Igen, erdész. Apám vett rá, hogy letegem az államtudományi doktorátust és közhivatalnok pályára menjek.

– Milyen tanuló volt?

– Közepes.

– Azt mondja, mindig rengeteget dolgozott. Mi vitte ebbe a túlzott aktivitásba?

– (Jobb kezének mutatóujjával simogatja vágott bajuszát.) Örök nyugtalanság élt bennem. Ez csak akkor szűnt meg, ha a munkában elfáradtam. Mi volt ez az örök nyugtalanság? Nem is tudom. Hatalomvágy nem élt bennem. Az államtitkárságot nem is akartam vállalni. Csak dolgozni akartam... A közegészségügy megjavítását éreztem főfeladatommak...

– Mik voltak kapcsolatai a művészetekkel?

– Úgyszólván semmi. Nem értem rá... Sokszor gondoltam arra, milyen jó volna, ha másfél évre államfogházba zárnának, vagy ha eltönrém a lábamat, volna időm egy kicsit magamba nézni, gondolkodni, olvasni, egy kicsit rendbe szedni gondolataimat, nyugtalan érzéseimet...

– Mit szeretett volna magányában olvasni? (Csend.) Mit olvasott utoljára?

– (Hosszú hallgatás után.) Prohászkat, Jókait...

– Kit ismer a külföldi írók közül?

– (Percekig nem felel. Aztán nagy nehezen.) Dickens...

– És még?

– (Mosolyog.) Ne tessék haragudni, nem volt időm ilyen dolgokkal foglalkozni...

– Dosztojevszkij ismeri?

– Nem. De egy svéd író nevét tudom... valami Axel... Axel... Fajvédelmi irányzatú könyveket olvastam! Olvastam Ford könyvét, Mussoliniról olvastam egy könyvet, Féjától is olvastam, belekezdtem a Mein Kampfba, de nem olvastam végig...

– Szociológiai munkákat olvasott?

– Nem sokat...

– Például?

– (Hallgat.) Nemigen... én nem olvastam...

– Tudja, ki volt Flaubert?

– Ne tessék haragudni, nekem sok dolgom volt...

– Kit ismer a zeneszerzők közül?

– (Hosszú hallgatás után.) Lisztet...

– A szocializmusról olvasott valamit?

– Igen... csak nem tudom a címét...

– Ismeri a szocialista tanokat?

– (Mosolyog.) Nemigen... nem értem rá... Magyarországon a szociáldemokrácia túlságosan a zsidóság befolyása alatt állt... a kommünt nálunk Kun Béla, Szamuely, Korvin Klein személyesítették meg...

– Ez az egész, amit a szocializmusról tud?

– (Most gyorsabban beszél, szaporább gesztusokkal kíséri szavait.) Az ellenforradalomnak nálunk két tényezője volt... az antiszemitizmus... és a szociális elgondolás... így jutottam el a fajvédelemhez... a zsidókérdést mellrendelt szempontnak tartottam... a fő szempont a kisembereken való segítség megszervezése volt... Az én szocializmusom a fajvédelem, azt hiszem, ez a szocializmus lényege. Én mindig egyforma mértékkel büntettem a bűnös zsidókat és a bűnös nemzsidókat. De ha nemzsidót büntettem, senkinek egy szava sem volt. Ha zsidót büntettem, rögtön felhőrdült a baloldali sajtó, rám rohantak ügyvédek, a képviselőházban interpelláltak. Ez engem egyre jobban belevadított az antiszemitizmusba. A közvélemény lassan beskatulyázott engem, mindenki antiszemitának tartott és mindenki antiszemitizmust várt is tőlem. És én ki akartam elgígíteni a várakozást... De aztán abbahagytam az egészet. 1925-től 1937-ig nem forszíroztam a zsidókérdésben való intézkedéseket. Zsidókérdéssel tizenkét éven át egyáltalán nem foglalkoztam. Találtam magamnak fontosabb munkakört: gyermekotthonokat, közegészségügyi intézményeket ápoltam... De közben láttam, hogy a termelő és a fogyasztó közé a zsidóság áll, és ez megint a zsidóság ellen hangolt...

– Nem gondolt arra, hogy Hollandiában például hollandok állnak a termelő és a fogyasztó között, Dániában dánok, Görögországban görögök, nálunk is sok a nemzsidó kereskedő, nem gondolt arra, hogy a kapitalista társadalmi rendben a termelő és a fogyasztó között mindenütt ott áll a közvetítő kereskedelem?

– Kérem, én nem vagyok szemlélődő természetű...

– És mi történt 1937 után a zsidókérdéshez való viszonyában?

– Akaratlanul belesodródtam a politikába. De nemcsak a zsidóság ellen forszíroztam ekkor újból a harcot. Hanem a németek ellen is, mert a németeket prepotens, anyagias, mohó, veszedelmesen szapora fajnak tartottam.

– A németeknek és a zsidóknak ön szerint hasonló tulajdonságaik vannak?

– Természetesen.

– És ezt megmondta német barátainak is? Például Winckelmann SS-tábornoknak, akivel oly sokszor tárgyalt?

– (Nevet.) Nem... nem mondtam meg. (Hirtelen.) Méhely professzor azt akarta, hogy a magyarokat telepítsék ki innen Dél-Amerikába, mert itt felforrósodnak a németek és a szlávok között. Én is osztottam véleményét.

– Járt ön külföldön?

– Igen. Angliában, Amerikában, Svájcban. Amit ott láttam, nagyon tett nekem. A demokrácia, a szabadság... A Klu-klux-klan nem tetszett. A gödöllői járásomban szerettem volna megvalósítani az amerikai állapotokat... (Hirtelen, minden átmenet és minden kérdés nélkül.) A talvay zsidódeportációnál azt bocsátják meg nekem legkevésbé, hogy nem ismerem kivételt. Azt mondtam, hogy a gazdag zsidó éppen úgy menjen ki, mint a szegény, a kivételezett éppen úgy, mint az árja-párja... Higgyék el, soha nem gondoltam volna, hogy e szerencsétlenek közül néhány el fog pusztulni...

– Nem néhány, Endre úr! A kihurcoltak nyolcvan százaléka!

– (Megrázkodik, fejét ingatja.) Borzasztó... Legyenek meggyőződve, ha ezt tudtam volna...

– Mit tett volna?

– Azzal az aktivitással, amit a zsidók kiszállítására fordítottam, a segítségükre siettem volna. De a németek – Eichmann tábornok, Künsche és mindegyik! – azt válaszolták kérdéseimre, hogy a zsidókat dolgozni vizszik... Azt mondták, hogy azért vizszik a gyerekeket és az öregeket, hogy a családok együtt maradjanak. Én mindig azt mondtam és azt írtam,

hogy a zsidósággal humanus módon kell bánni... Az én elgondolásom az volt, hogy a zsidóságot elkobzott javaiért kártalanítani kell, a háború idejére menjenek ki Németországba dolgozni, a háború után pedig a föld valamelyik dús területén össze kell őket gyűjteni, ahol azután megteremthetik hazájukat...

– Arról sem tudott, hogy a zsidók kiszállítását milyen kegyetlen módon történt?

– A kiszállítását a németek végezték.

– A magyar határig magyar csendőrök kínozták a szerencsétleneket!

– Nem tudok semmiféle kínzásról. A gettóban sem, amelyeket az egész országban végiglátogattam, nem találtam semmiféle nyomát az embertelenségnek. Én nem hallgattam rádiót, nem hallottam azt, amit az emberek sugdostak. 1920 óta, amióta Horthyt szolgáltam, én elfogadtam azt, amit a kormány állított, amit a kormány sajtója írt, én nem kritizáltam, én nem ellenkeztem, én hivatalnok voltam.

– A gázkamrákról sem hallott, a krematóriumokról, tizenötmillió ember haláláról nem hallott semmit?

– Cccccc... borzasztó... ez borzasztó... (Az ágy karfájára üt.) A németek esküdtöttek, hogy semmi sem igaz, hogy a zsidók haja szála sem görbül meg! Ez borzasztó... (összehúzza szemöldökét.) Ez rettenetes... Jézus Mária... Engem sok ellentét választott el a zsidóságtól, de a zsidóval mindig úgy bántam, mint akármelyik más emberrel. Ha bejött hozzám, kezét fogtam, beszélgettem vele, segítettem rajta... személyi gyűlöletet soha nem éreztem... De hogy ilyesmi! Tessék mondani, gázkamra? Szörnyűséges!

– Meddig hitt a német győzelemben?

– Nehéz ezt megmondani. 1945 március végéig hittem... Sztálingrád óta nem a teljes német győzelemben, hanem egy kiegyezéses béke lehetőségében. Telebeszéltek fejünket a csodafegyverekkel, meg hogy a németek kezében van már az atombomba...

– Hogyan alszik éjszakánként?

– Régebben jól aludtam, most nagyon rosszul. Néha álmodok. Van egy visszatérő álmom, már gyermekkorom óta. A világűrben vagyok, bolygó vagyok, amely a Saturnus körül forog. Sokszor megállok a levegőben. Ez egyáltalán nem kellemetlen érzés...

– Nem gondol arra, hogy ön emberfeletti ember? hogy emberfeletti cselekedetekre képes? hogy cselekedeteivel képes megfordítani a sorsot?

– Mindig gondoltam arra, hogy az örökkévalóságban dolgozom... de nem gondoltam soha arra, hogy emberfeletti lennék...

– Ha élete filmjét visszafelé forgatná, hol változtatná meg a felvételt?

– 1944 áprilisában. Nem csinálnám meg még egyszer a zsidódeportálást. Sajnálom, hogy vállaltam az államtitkárságot...

– Mi a véleménye Szálasiról?

– Fantaszta.

– Szeretett nézni verekedést?

– Utáltam.

– Járt birkózó- vagy bokszmérkőzésre?

– Ritkán. Nem szerettem. Durvának tartottam.

– Gyermekkorában kínozták az állatokat?

– Soha. Második feleségemmel éppen az hozott össze, hogy mindketten nagy állatbarátok vagyunk. Engem például egyetlen kutya sem ugat meg. Tudják, hogy szeretem őket...

– Ön szerint milyen büntetést érdemelne meg?

– Ismétlem: nem tudtam, mi lesz a kiszállított zsidók és baloldaliak sorsa. Ha tudtam volna, nem adtam volna beleegyezésemet hozzá. Lemondtam volna. Én egyetlen zsidó bántalmazásához sem járultam volna hozzá, Ha tőlem függött volna, hajuk szála sem görbült volna meg. Ha bűnbak kell, szívesen halok meg.

– Ha most behoznának ide egy tet-

Endre László. Kivégeztek

ves, piszkos, pajeszos galíciai zsidót, akiről kiderülne, hogy javíthatatlan gseftelő, spekuláns, árdrágító, és az egyik börtönőr itt pofon vágná, mit szólna én ehhez?

– (Gondolkodás nélkül.) Mélyen sajnálnám.

(Csendesen feláll, meghajol, kezét nyújt. Kicsit mosolyog is. A villany fénye most a szemébe hull. Összehúzza szemöldökét, megborzong. Óvatosan kikerüli a széket, ami a szoba közepén áll, egyik kezével végigsimítja saját árnyékát a falon. Aztán nesztelen lépésekkel kiset a börtönfolyosóra.)

A pszichoanalitikus megjegyzése

Gazdász vagy erdész szeretett volna lenni Endre László és nagyhivatalú köztisztviselő lett. Köztisztviselő a szó rossz értelmében: önálló ítélőképesség, felelős álláshoz szükséges értelmi adottságok, sőt ez irányú érdeklődés nélkül. A lelki szerkezet tudatlanja az „öszönös” érzés, sokszor megbízhatóbb pályaválasztási tanácsadó, mint az apai becsvágy, ami a gyermeke karrierjében szeretné megvalósítani azt, ami neki nem adatott meg. A kisebbségi érzés nem ritkán valóságérzés, mert a valóban meglévő kisebbségi séget jelenti.

Gyermekkorában a fiatalabb testvérek, a neki kiszolgáltattott leánygyermekeken uralkodott. Visszatérő álmaiban bolygó, amely a Saturnus körül kering. Egy másik visszatérő álmaiban a levegőben állni tud.

Sorsa valóban keringeni rendelte egy bolygó körül; a rendszer körül bolygott, nem kritizált, nem ellenkezett – csak forgott körülötte kritikátlanul. De ha mégsem bolygó, hanem csak ember, akkor olyan rendkívüli volt, aki meg tud állni lábán a levegőben. Valóban a levegőben állt, nem volt talaj alatta és amikor hatalomhoz jutott, nem tudott megállni.

Magatartása olyan, mint a legtöbb közösség ellen vétő: mindent tagad, még azt is elhallgatja, amiről pedig hihetné, hogy hasznára lehet. T. i. alkoholist. Társai rosszmájúsága és a saját megnagyobbodott mája tanúsítja ezt. Tudjuk: a változó hangulatú egyének depresszióik ellen, nyugtalanságuk megszüntetésére igen sok esetben narkotikumokhoz fordulnak. De nemcsak az alkohol, hanem a cselekvés szenvedélyessége is narkotikum. Ezért érezte csak akkor jól magát, ha túlfokozottan dolgozott. Azt a „munkát”, amelyet végzett, ugyanaz jellemzi, ami szorongásait, depresszióit okozta: saját erkölcsi Énje és a közösség ellen elkövetett mérhetetlen bűnök.

Életének egyetlen nagy tanulsága, hogy utódjának azt a pályát szánja, amitől eltérítették. Nem élt, hanem visszaélt a hatalommal, ezt tudja és nem a bátorság, hanem a bűntudata mondatja vele azt, hogy szívesen hal meg.

Szirmai Rezső – Dr. Gartner Pál

(1946)

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

A BZSH licites eladásra meghirdeti a Budapest III., Árpád fejedelem sor 1. sz. alatti, VII. emeleti, egyszobás, 37 m²-es, rossz műszaki állapotú panel örökklakást. Induló ár: 6 074 000 Ft. Érdeklődni a 413-5568 telefonszámon munkaidőben 1/2 3 óráig lehet.

Hittanoktatás a Hegedűsben (XIII. ker., Hegedűs Gy. u. 3.) minden szombat délután. 06-20-311-9402.

Festmények vétele! Budapesti galéria a Dohány zsinagóga szomszédságában magas áron, azonnali készpénzfizetéssel vásárolja 19. és 20. századi neves magyar festők műveit. Antik 2000 Stúdió. Üzletcím: 1077 Budapest, Wesselényi utca 9. Tel.: 06-1-344-2728, 06-20-924-5370. www.antik2000studio.hu

Újlipótvárosban garzonlakás turistáknak kiadó. Tel.: 226-4109.

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkészülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

Háziorvosi és eu. fogl. rendelés Zuglóban, XIV. Róna köz 6. Szerda-csütörtök 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 251-8525.

Fogorvosi rendelém címe: XIII., Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbistület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbistulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

A Chevrá Kadisa sírásót keres a Kozma utcai temetőbe. Jelentkezés: 265-2458.

Pöttös bögréjéről a hagyatékaig felvásárolom, szemétét elszállítatom, lakását utána összetakarítom. Harsányi Ildikó, 06-30-209-3463.

Végzőkházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Kereskedő és becsüs ügynökség hagyatékot, gyűjteményt ad-vesz Tel.: 06-30-928-7792.

Könyvnyomatás, füzetkészítés, színes nyomtatás, plakátnyomatás. Messinger: 315-0264.

Kárpótlási jegyet, földtulajnyt legmagasabb áron vásárolok. Azonnali készpénzfizetés. 06-20-575-1411, 334-2620.

Vörösmarty utcában, Wesselényi utcához közeli részen 90 m²-es, I. emeleti, összkomfortos, egyedi fűtéses, felújításra szoruló örökklakás sűrűen eladó vagy kiadó. Érdeklődni a 06-30-925-2399-es számon lehet.

Székesfehérváron három egymás melletti családi ház, befektetésre alkalmas, 4000 m²-es területtel, belvárosához közel eladó. 06-22-318-763.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
ujelet01@freemail.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjesztő a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsekk: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszám.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomatás:

VEZSPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0133-1353

Programajánlat

Június

Generációk Klubja
(Hunyadi tér 3., félémelet)

8. (hétfő) 15.00: A zongoránál
Szirmai Zoltán.

15. (hétfő) 15.00: A TERMA Zrt.
művészeti igazgatója, Deák Gábor tart előadást a kerület zsidó nagyjairól.

22. (hétfő) 15.00: Beszélgetés
Vencel György kántorral, az Alma utcai Otthon néhány hete kinevezett szociális munkásával.

29. (hétfő) 15.00: A hónap tanítási.
Totha Péter Joel rabbi a vendégünk.

Július hónaptól (hagyományosan)
a klub és a csütörtöki gyógytorna is nyári szünetet tart. A kapcsolat nem szakad meg természetesen, hiszen üdülünk, múzeumot látogatunk és kirándulunk is. Az Új Élet hasábjain időben találunk az érdeklődők megfelelő tájékoztatást.

Kívánok egészségesen eltöltött szép nyarat, feltöltődést.

Halálozások

Örök álomra hunyta le szemét **Benkő Ferené Margit** néni, az Újpesti Zsidó Hitközség pénzeszedeje, aki több mint egy évtizeden át tartotta a kapcsolatot az újpestiek és a hitközség között. Bárhol megfordult, szeretettel szólt az emberekhez, és a zsidó emberek is szeretettel kötődtek hozzá. Temetésén **Deutsch László** főrabbi mondott beszédet, a gyászimákat **Klein Ervin** főkántor énekelte. Gyászolják: fia és családja, a rokonság és az Újpesti Zsidó Hitközség tagjai.

Hatágú csillagsakk

Polgár László játéka

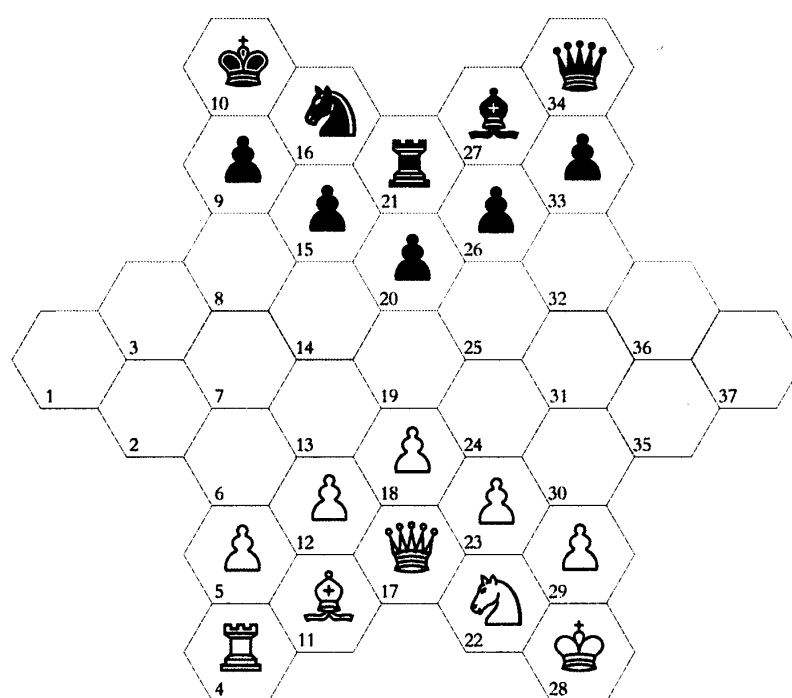
A bábuk lépésmódját az oldal jobb oldalán találja. Sánclás és menet közbeni ütés – en passant – nincs. Ha a gyalog eléri az utolsó sort, átváltozik vezérré, huszárrá, bástyává, futóvá.

A hatágú csillag alakban elhelyezkedő figurák közül ön a világozokat irányítja.

Csillagsakkszabályzat

Ha a gyalog eléri a tábla legfelső (illetve legalsó) sorát, az ellenfél oldalán át kell változnia. Átváltozhat saját színű vezérré, bástyává, futóvá és huszárrá, de saját színű királlyá soha. Akkor is átváltozhat, ha az eredeti hasonló báb még fenn van a táblán. Menet közbeni – en passant – ütés ebben a játékban nincs. Sánclás nincs.

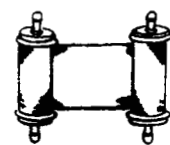
Egy lehetséges alapállás

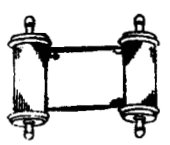
1.18-19 33-32 2.5-7 ♠16-33 3.29-30 26-25 4.♠22-5 ♠33-16
5.♠17-18 25-19 6.♠5-19 32-31 7.♠19-5 ♠34-32 8.♠11-17 15-14
9.7-14 ♠27-33 10.♠18-3 ♠16-19 11.♠3-2 20-14 12.12-13 ♠19-16
13.♠2-14 ♠21-17 14.♠14-8 ♠33-20 15.♠8-15 ♠20-2 16. ♠5-14
♠2-14 17.♠15-9#

Hírek, események röviden

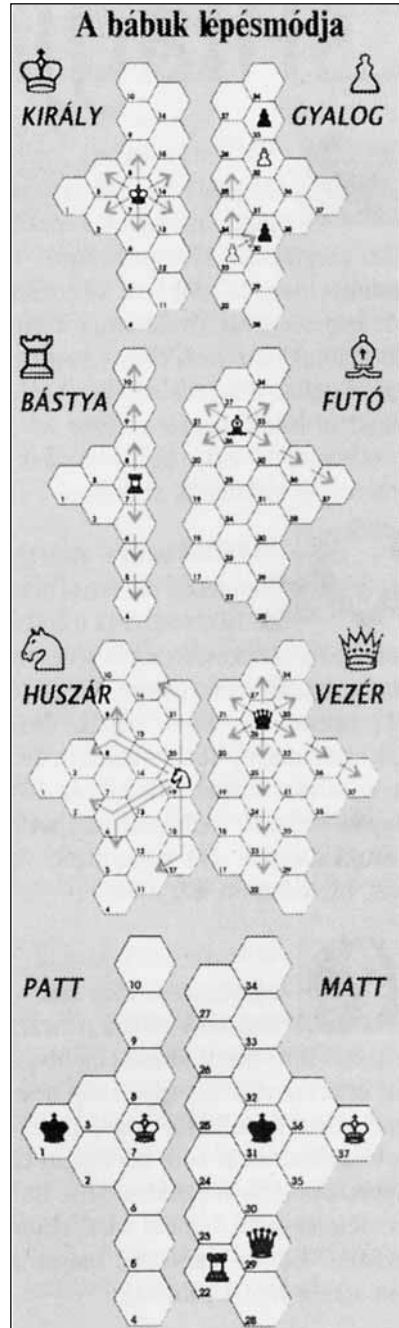
– **Adományok.** Szegő László 10 000 Ft-ot küldött a Szeretkórház részére.

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Június 5.	Szombat reggel Június 6.	Péntek este Június 12.	Szombat reggel Június 13.
Hősök	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	20.00	9.00	20.00	9.00
Thövári P. u. 5. (lubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.30	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.30	8.00	20.30	8.00
Alma u. 2.	20.30	8.00	20.30	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	19.00	7.30	19.00	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	19.00	9.00	19.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	20.30	9.00	20.30	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	20.15	8.00	20.15	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	20.15	8.00	20.15	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füredi u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.00		18.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
NAPTÁR				
Június 5.	péntek	Szíván 13.	Gyertyagyújtás: 8.18	
Június 6.	szombat	Szíván 14.	Szombat kimenetel: 9.38	
Június 12.	péntek	Szíván 20.	Gyertyagyújtás 8.23	
Június 13.	szombat	Szíván 21.	Szombat kimenetel: 9.44	

Radó Imréné 5000 Ft-ot adományozott az Igaz Emberekért Alapítványnak a veszkorszakban zsidó üldözöttek életét mentő Jad Vasem-kitüntettek megsegítésére.
– **Névadás.** Böhár-Böchukotáj szombatján adtak nevet a Hegedűs utcai zsinagógában Kristó Gábor és felesége, dr. Füredi Gabriella újszülött kislányának, Ágnesnek. A kajhén nagyapát, Füredi

Sándort ünnepélyesen hívta fel a tórához Klein Ervin főkántor, majd a felolvasást követően a misebérárbán a Ziszl Chana Libe nevet adta a kislánynak Deutsch László főrabbi.
– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10-18 óra között. Telefon: (1) 455-33-33. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

„Általánosságok helyett konkrét célokra kell adományt kérni!”

– Interjú Tordai Péterrel, a budai körzet elnökével –

– Budára költözésemtől, 1978 óta járok a Frankel Leó úti körzetbe. Végigjártam a ranglétrát. A zsidóság iránti érdeklődést és közösségi szerepvállalást „von Haus” hoztam, édesapám Nyíregyházán a hitközségi vezetőség állandó tagja volt. Körülbelül 14 éve, a 80-as évek vége felé választottak meg a budai kile elnöknek. Az előző rendszerben sokan nem merték felvállalni zsidóságukat és anyagi lehetőségeink is korlátozottak

bi. *Különböző generációkba tartoznak, hogy jönnek ki egymással?*

– Összeszólalkozás, veszekedés nincs köztünk, vitáink természetesen vannak, főleg gazdasági ügyekben és az infrastruktúra fejlesztéséről. Azonban úgy érzem, hogy a rabbi úr elfogadja, hogy én ezeken a területeken tapasztaltabb vagyok, míg én és az általam vezetett eljárás tiszteltetben tartja az ő hitéleti és községi döntéseit.

Az Élet Menetén

voltak, így elég áldatlan állapotban vettem át a körzetet. Az első dolgunk az volt, hogy hittestvéreinket adományozásra ösztözték, konkrét célokra gyűjtve: ilyen volt a bejárati ajtó, a függönyök vagy éppen a parketta cseréje. Ez már a rendszerváltás körül volt, és mivel a hívek megértették, hogy csak egy szépen felújított és jó kisugárzású helyre jönnek be az emberek, feltűnően nagy volt az adakozó kedv. Megújulásra volt kicépezve a társaság, volt, aki csak ezer forintot adott, de kaptunk százezres adományokat is. Zsinagógánk költségeit felerészben pályázati pénzekből, felerészben adományokból fedezzük.

– *Már akkor is sok gazdag ember, vállalkozó járt Budára?*

– Voltak módosabb tagjaink, de nem ez számított, hanem a lelkesedés, és tudni vélték, látták, milyen célra adakoznak, és hogy ez mind megvalósul. A sikerben a BZSH segítségével is szerepet játszott, a költségek körülbelül egyharmadát adták. Az az elvem, hogy egy ingatlan folyamatosan karban kell tartani, a Frankelt is rendszeresen tartozzuk. Két klubunk van: a Micve és a Mezüze Klub. A Micve az alapklub, és ennek megfelelően folyamatosan szétépítjük, a Mezüze Klubot viszont jelenleg nem tudjuk használni, és így másképpen hasznosítjuk. Sok neves művészt és politikust felvonultató előadást, foglalkozásokat, kártyaklubot, tornát, felnőttképzést, WIZO-összejöveteleket, valamint a rabbi és a rebbecek által üzemeltetett Hillel Alapítvány rendezvényeit tartjuk körzetünkben. Nagyon sok fiatal jár hozzánk.

– *Mi az oka ennek?*

– Rabbink, Verő Tamás a Scheiber iskola vallási igazgatója, generációk nőttek fel vele és mellette. Nem erőlteti a vallást, hanem megszeretteti a gyerekekkel. A fiatalok ezenkívül vonzzák és hozzák egymást, komplett baráti társaságok látogatják istentiszteleteinket. Ezenkívül kimondva-kimondatlanul, de a Frankel egy ismerkedési hely is, ahol már sok szerelem és későbbi házasság is megalapozódott.

– *Verő Tamás fiatal, markáns rab-*

még Horváth Csaba, Budapest főpolgármester-helyettese is megjelent.

– *Mely területeket fogja érinteni a mostani felújítás?*

– Alapítványunkon keresztül összegyűlt egy kis pénz, szeretnénk kifestetni a zsinagógát és a klubot, felújítani a padokat és kicserélni a padlózat hátralévő, felújítatlan részét. A padokat szeretnénk a régi, eredeti technológia szerint átpácoltatni, felújítani. Nagyon kevés a hozzáértő restaurátor, már 5-6 mesterembert megkérdeztünk, de elég horribilis árakat kértek. Zsinagógánk tetőszerkezetét és alapzatát már rendbe hoztuk, most már csak a belső szétépítések, kopott bejáratunk felújítására törekszünk.

– *Nem irigykednek más körzetek eredményeire, felújításaira?*

– Nagyon remélem, hogy nem, de ezzel nekem nem is tisztem foglalkozni. Azt tudom tanácsolni más körzeti elnököknek, hogy konkrét célokra gyűjtsenek, hitelesek legyenek, mert általánosságokra nem nyílik meg az emberek zsebe, főként ilyen nehéz gazdasági viszonyok között.

– *Budán hagyományosan erős a radikális jobboldal, amely egyre hangsúlyosabb lesz országszerte. Ebből mennyit és mit éreznek?*

– Örök téma a kerület jobboldal-sága. Legutóbb jom kippur napján jelent meg a szélsőjobb két reprezentánsa. Nagyon éber, fiatal önkéntes biztonsági szolgálatot kapunk a BZSH-tól, ők ismerték fel Tomcatet és Morvai Krisztinát. Pár perc múlva a rendőrség is kiérkezett, intézkedtek, így visszaállt a nyugalom. Hagományosan nagyon jó a kapcsolatunk a kerületi rendőrkapitánysággal.

– *Morvaiék mit akartak csinálni a zsinagógánál?*

– Amikor a jom kippuri szertartás után a nép fáradtan kiözönlött a zsinagógából, provokatívan elsétáltak épületünk előtt és fényképezgettek. Aztán betértek egy közeli kocsmába, ahol állítólag valami rendezvényt tartottak. A következő 2-3 hétben kevesebben jöttek, és vannak, akik sajnos azóta sem járnak.

– *Őn sikeres üzletember, ez előny vagy hátrány hitközségi vezetőként?*

– Világéletemben üzletember voltam, önálló döntésekre kárthatva. Ehhez szoktam hozzá, ami persze nem mindig jó. A közös döntés ugyanis sokszor túl sok időbe, egyeztetésbe kerül, ami pozícióvesztést eredményezhet. Az üzleti életben a gyors cselekvés nagyon sokat számít. Ezt az elvet néha a körzetben is gyakoroltam – utánagondolva, sokszor sikeresen –, mindazonáltal ért e tekintetben néhány kritika is. Ez hibám, amelyen változtatnom kell. Azóta – és a jövőben is – törekszem a közösségi döntéshozatal megvalósítására.

Az őszi ünnepekre szeretnénk teljesen megújítani a zsinagógát, a restaurálás azonban nagyon nehezen indul, és hatalmas szórás van az árakban. Az ilyen felújítások 20–30 százalékkal olcsóbbak télen, amikor az építőipar beszorul. Azonban a recesszió miatt most jobban lehet alkudni, és van kínálat.

– *Akkor miért nem télen újítják fel a templomot?*

– A felújítással eredetileg megbízott cégről sajnos kiderült, hogy egy enyhén szólva „nem szimpatizáns csoport” beépített emberei voltak, akik információkat akartak szerezni a zsinagógáról. Szerencsére biztonsági őrünk ezt időben észrevették, és megszakítottunk minden kapcsolatot velük.

Szilágyi Iván Péter

CSOMÓS RÓBERT

Rózsaszín leánynaplóm, avagy kis magyar pitaval 1943–44 (töredék)

Apu szeptember végén jött haza tíz nap szabadságra. A Pufi kutya vette észre először, elébe futott, körülugrálta, bukfenceket vetett, bepislít örömeiben. Erre azért emlékszem ennyire pontosan, mert verset tanultam az aradi tizenhárom emlékére, és mert számtanban éppen a négyzetgyökvonásnál tartottunk, ami nekem sehogy sem ment.

– Ha félévben elbúsz, nagyon szomorú leszek – mondta apu. Csikasz sovány volt, barnára sült arcára rápatadt a bőr, máskülönbön egészségesnek látszott.

– Milyen odakint? Tényleg keveset adnak enni, és ott már ilyenkor hideg van?

– Ki lehet bírni – felelte, de a szemei mást mondtak. – Te csak azzal törődj, hogy a Berecky ne buktasson el az év végén.

– Pikkkel rám, meg a Rózenberg Lilire és a többi zsidó lányra is. Hátraültetett bennünket a számpadba.

Annyival a hálószojai szárnyas ajtó elé tolták a ruhásszekrényt, de az éjszaka neszei áthallatszottak, és én már tudtam, mit jelentenek. Elmeséltem a Lilinek, vihogott, azt mondta, ő már évekkkel ezelőtt tudta. Kicsi a lakásuk, és az epeda nyikorog.

Karácsony előtt kiadták a félévit, Berecky elégségest adott, de mint mondta, év végéig javítanom kell, különben kegyetlenül elhúz. Apu akorra már rég visszament, kikísértük az állomásra, ott még egyszer lelkemre kötötte a tanulást. Őt akkor láttam utoljára. Minket április végén költöztettek át gettóba, és május hetedikén vittek ki az állomásra. Akkor már tudtuk, hogy előző héten éjjel, hátul a kiskertben, a szomszédok kiszedték a kerítés léceit, és mindent kihordtak a lakásból. Gyalogmenetben hajtottak, kevés ember volt az utcán, páran kárörvendtek, legtöbbször lesütött szemmel, némán mentek a dolguk után. A Széchenyi téren az olasz cukrászda nyitva volt, arra gondoltam, milyen jó lenne kilépni a sorból és venni egy háromgombócos nemzetiszínűt, málnát, citromot és mentát. Egyébként én mindig a vanília-csokit szerettem, de akkor nagyon szomjas voltam. A menet lassan haladt, sokan batyut cipeltek. Nagyapó a tajtékpipa-gyűjteménye szöveg darabjait, nagyanyó a varrókészletét akarta hozni, de anyu kidobáltatott velük mindent. Nekem anyu megtiltotta, hogy a lencsibabát bepakoljam, csak a törő, matek és magyar nyelv-tan könyveket vittem, meg két csatos üveg ásványvizet. Anyu is csak két üveg vizet meg egy takarót tudott hozni a pocakja miatt. Horváth bácsi, nagyapó frontharcos társa Pufival a járdaszélen inogott, de az egyik kísérő csendőrnél majdnem lehúzott neki egyet. Pufi vonított, rángatta a pórázt, utánunk akart jönni. A Nagytemplom előtt elhaladva azt szerettem volna, ha a második legjobb barátom, a Kmetty Zsuzsa kijön az utcára búcsúzkodni, vagy legalább kinéz az ablakon, de az ablakok be voltak zárva, a redőnyök le voltak engedve, mint a többi házon is mind.

A vonatban a meleg miatt sok vizet ittam, a vödörhöz a nagy zsúfoltság okán nem lehetett hozzáférni, szégyenszemre én pisiltem be elsőnek, csak úgy magam alá. Akkor az még szörnyű szégyen volt, de később mások a nagydolgot is kénytelenek voltak így intézni.

Éjszaka érkezünk meg, ordítózás, kutyaugatás, vakító lámpák fogadtak. Nagyon féltem, de anyu fogta a kezem, és ez bátorságot adott. Mikor a doktor elé értünk és az végignézett rajtunk, rögtön megakadt a szeme anyu pocakján. Akkor anyu ellökött magától, be egy másik csoportba, ahol nálam nagyobb, felsőbb osztályos fiúk és lányok is voltak, magából kikelve rám parancsolt, hogy maradjak velük, majd később értem jön. De nem jött, nem jött soha többé...

1951

Napra pontosan – mintha ismétlődtek volna a dolgok – május hetedikén a lódenkabátosok hárman jöttek be a műhelybe. Csak a pattanásos képű borbélyegéd, a vezetőjük, akitől anyu valamikor annyira óvott, in-tett, hogy ne engedjem magam mellé tolnakodni a villamoson, az volt fekete bőrkabátban. Mindjárt úgy viselkedtek, mint aki otthon van a saját-jában. Elkérték a kulcsokat, áruleltárt, számlákat követelték, készletezni kezdtek. Mondtam, hogy a kalapokhoz való nyúlzsóronyagot múlt héten hozták, az még nincs is kifizetve.

– Az nem a mi dogunk, aki megvette, fizesse is ki.

A kasszában volt készpénz, négyzázhetveneg forint, azt lefoglalták. A retikülömet is kinyitatták, de az aznapi bevásárlásra készített tizen-nyolc forintot nem vették el.

– Akkor miből fizessék?

– Maguknak – mondta az egyik, aki a zsidó szót ezúttal lenyelte és burzsujjal pótolta – a bőrük alatt is van pénzük.

Erről a hangsúlyról ráismertem. Ő is ott volt hat évvel ezelőtt, mikor lehúzták a redőnyt, a boltot és a műhelyt lelakatolták. Akkor anyu kinevet-te, mert a zsidóvagon feliratnak a redőnyre való felfestésénél a z betűt fordítva írta le.

– Le tudja már írni a z betűt? – kérdeztem.

Értetlenül nézett rám, nem akart vagy már tényleg nem emlékezett semmire.

– Jobb lesz, ha nem tréfálkodik a hatóságokkal, van még hely az osztály-idegenek részére a rácsok mögött is...

1994

A Városi Önkormányzat licitet hirdetett a Széchenyi utcai pinceszé-lyre és a felette lévő 28 négyzetméteres üzlethelyiségre. Én az 1925–26-os telexkönyvi bejegyzés és a tulajdoni lap közjegyzőileg hitelesített másolatával mentem. Pénzem ugyan nem volt, de a vásárlási előjog elismerése esetén lett volna, aki kölcsönöz.

– Sajnálom! Ezt ma már nem akceptálhatjuk – tolt el maga elől a pa-pírokat a néhai borbélyegéd alpolgármester.

A licit tizenötmillióról indult, végül is némi izgalmas huzavona után egy újjazdag vállalkozó lett, aki nyelvenet ajánlott. Az elhízott ember alig fért be a hatalmas fekete metál fényezett MERCEDESBE.

– Sok szerencsét az újabb vállalkozáshoz, mister Zorró!

Úgy bámult rám, mint borjú az új kapura...